

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34E JAARGANG

WOENSDAG 29 JUNI 1949

No. 1677

COMMISSIE VAN REDACTIE:Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries.

Redacteur-Secretaris: C. van den Berg.

Plv. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.**INHOUD.**

	Blz.
De artikelen van deze week	507
Sommaire, summaries	507
Onderzoek naar de prijsverhoudingen van Belgische en Nederlandse eindfabrikaten door Dr G. van der Wal	508
Verlaging van trekkingsrechten noodzakelijk? door Dr Th. H. Mulders	510
Schulden en gemeentelijke conjunctuurpolitiek door J. Hasper	512
Duitslands conjunctuurproblemen door Prof. Dr W. Hoffmann	515
Aantekening:	
Het derde verslag van de Nederlandse Regering betreffende de werking van het E.R.P.	519
Bedrijfseconomische notities:	
Levensverzekeringbedrijf en industrieëlfianciering door J. Brands en J. C. Brezel	520
Geld- en kapitaalmarkt	522
Statistiek en:	
Bankstaten	522

DEZER DAGEN

kwam in Nederland de boter, met de andere vetten uit het voedingsmiddelenpakket, vrij van rantsoenering. Indien iemand via dit bericht zou willen afglijden naar een zacht optimisme over het programmatisch beloop van de uitgedachte Benelux-ervulling, zou het hem licht vergaan, als de Duinkerkers, die de Ruiters wél beboterd schip wilden betreden.

„Ze kregen nergens vat, maar gleden, glipten....

als op glad ijs”, stelt de levensbeschrijver Brandt vast. Zo staat het ongeveer ook met het zwoegen van de Benelux-partners. Zij zouden wel gaarne samen op streek komen — de neiging om een scheve schaats te rijden bestaat bij geen der partijen, maar zij zijn niet alleen in de baan.

Het is er zelfs vol met botsingskansen en dat niet op de gezellige manier als in Avercamp's „Wintertjes”, maar meer in 't barre, zoals bij de overwintering op Nova-Zembla. De gezamenlijke proefrit voor de eerste ronde, de Voor-Unie, zal moeten worden uitgesteld.

Daarachter ligt een probleem, dat naar de wijze, waarop het bekwame lieden ontglipt, nog glibberiger moet zijn dan de, wel-geoliede, klassieke fortuin, evenwicht in het internationale betalingsverkeer. Vier politieke en financiële kunstrijders par excellence, Cripps, Harriman, Petsche, Spaak, hebben de ingewikkelde figuren, die hiertoe moeten worden getrokken, niet sluitend kunnen maken. Zij zullen het opnieuw proberen.

Waarom wil het Europese handelsverkeer niet van de helling? Volgens de Amerikanen zijn er tenminste twee klampen, die het tegenhouden. De oninwisselbaarheid van het Pond Sterling en de Britse onwil om te devalueren. Steeds sterker worden te dien aanzien de klanken, die herinneren aan het bevel dat de „Red Queen” voor alle tegenstribbelende of mishagende creaturen gaf: „off with their head”.

Van Engelse zijde, waar men Robertsons monetaire werk goed kent, spreekt het antwoord op de devaluatie vanzelf; men wenst niet deel te nemen aan een „Caucus race”: „they began running when they liked and left off when they liked, so that it was not easy to know when the race was over”. Zij wensen ook de klamp te verwijderen, doch daarvoor prefereren zij een glijmiddel: een fonds in goud of harde valuta, waaruit de verschillen in de inter-Europese betalingsbalansen kunnen worden gedekt. De gedachte herkomst behoeft geen betoog.

Bij dit alles is de Engelse minister Sir Stafford Cripps de centrale figuur. Zal hij — niet bevreesd een spelbreker te heten en bij lange geen brekèbeen — bereid zijn beentje-over te gaan?

Een variatie, die op meer plaatsen in gebruik of overweging is. De spoorwegstaking in Berlijn is na onttrekking van de goedkeuring door de Westelijke Commandanten, opgeheven; zo ook de stakingen in Groot-Brittannië en Canada.

Maar de Australische economie is in wanorde door een grote staking, de Spaanse in hoge nood mede door aanhoudende droogte, de Japanse vastgelopen mede door een afzetcrisis. Zeer toepasselijk is het opschrift, dat voor de oorlog des zomers op vele Weense plaatsen van vertier stond: „Wegen Restaurierung geschlossen”.

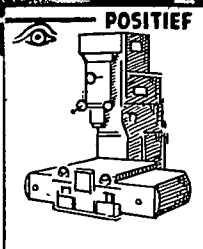

**Denk
Positief!**

NEGATIEF of

POSITIEF

Deze technicus heeft moeilijkheden! Hij ziet wel lijnen en cijfers maar ze vermoeien hem en dansen hem voor de ogen. De verklaring ligt voor de hand, n.l.: hij moet de negatieve

blauwdruk voortdurend in de positieve werkelijkheid omdenken. Dus, denk voortaan positief en gebruik

*positief
lichtdrukmateriaal!*

CHEMISCHE FABRIEK L. VAN DER GRINTEN
„RÉTOCÉ“ „OCÉ“ „ENTOCÉ“ Venlo-Nederland

„HOLLANDIA“

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

ROTTERDAMSCH
BANK

AFWIKKELING
VAN
NALATEN-
SCHAPPEN

250 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

INCASSO VAN
WISSELS EN KWITANTIES

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

Maakt gebruik

van onze speciale rubriek „Vacatures“ voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Dr G. van der Wal, *Onderzoek naar de prijsverhoudingen van Belgische en Nederlandse eindfabrikaten.*

Vrijwel algemeen werd in beschouwingen over de Benelux aangenomen, dat het Belgische prijspeil, gegeven de officiële wisselkoers, hoger lag dan het Nederlandse. Gedetailleerd en betrouwbaar vergelijkingsmateriaal stond echter vrijwel niet ter beschikking. In het eerste kwartaal van dit jaar is nu een uitvoerig onderzoek ingesteld naar de prijsverhoudingen van Belgische en Nederlandse eindfabrikaten. Uit dit onderzoek, dat betrekking had op textielproducten, kantoorartikelen en huishoudelijke artikelen, bleek, dat voor 68 artikelen de inkoopsprijzen in België gemiddeld 5 pCt en de verkoopprijzen 2 pCt lager waren dan in Nederland. De opslagen bleken in België gemiddeld 14,2 pCt hoger te zijn. Voor de verschillende goederen liepen de prijsverhoudingen sterk uiteen.

Dr Th. H. Mulders, *Verlaging van trekkingsrechten noodzakelijk?*

De resultaten, tot dusverre met de trekkingsrechten bereikt, zijn bevredigend geweest. Niettemin zijn enkele wijzigingen in de methode gewenst. Zo zouden de trekkingsrechten, met ingang van 1 Juli, beter per enkele maanden dan per jaar kunnen worden vastgesteld. Ook is het wenselijk, dat de rechten gemakkelijker overdraagbaar worden gemaakt. Verder zal men de fouten bij de vaststelling moeten vermijden, welke de vorige maal waarschijnlijk leidden tot te geringe trekkingsrechten van economisch zwakke landen. Wat de *omvang* van de rechten betreft — verlaging, zoals men te Parijs noodzakelijk acht — is zeker niet gewenst. Integendeel, op grond van de ervaringen opgedaan met het compensatiesysteem en het gebruik van de trekkingsrechten, verdient het aanbeveling de trekkingsrechten voorlopig te verhogen.

J. Hasper, *Schulden en gemeentelijke conjunctuurpolitiek.*

Meent de Overheid, dat een opleving nog zal voortduren dan betekent het voeren van een actieve conjunctuurpolitiek door de gemeenten, dat ook de gemeentelijke Overheid haar uitgaven moet beperken en de door haar opgelegde lasten moet verzwaren. Het gevolg is nieuwe investeringen, dus toeneming van schuld. Dit laatste is ook het geval als een depressie wordt verwacht, daar dan juist de investeringen moeten worden uitgebreid. Hierdoor zal de schuldpositie van de gemeenten — men zie het voorbeeld Rotterdam — nog ongunstiger worden. Consequente toepassing van de politiek van compenserende overheidsuitgaven betekent, bij verantwoord bestuur, dat men in de hausse bijv. de bouwnijverheid moet stilleggen en de industriële ontwikkeling moet remmen.

Prof. Dr W. Hoffmann, *Duitslands conjunctuurproblemen.*

Duitsland ondergaat momenteel een structuurwijzigingsproces. Zo moet de industrie zich aanpassen aan de veranderde behoeften en — in het belang van de uitvoer — aan de veranderde omstandigheden op de wereldmarkt. De ontwikkelingsmogelijkheden houden ten nauwste verband met de arbeidsproductiviteit, die o.a. door rationalisatie, uitbreiding van het prestatie-loonstelsel en scherpe selectie der arbeiders moet worden opgevoerd. Voorts dient het financieringsprobleem te worden opgelost, hetgeen, daar de particuliere kapitaalvorming onvoldoende en de interne financiering, i.v.m. het sedert de geldsanering vrij stabiele prijsniveau, beperkt is, slechts mogelijk zal zijn door het beschikbaar stellen van openbare middelen, de „counterpart funds” en een beroep op de centrale bank.

SOMMAIRE.

Dr G. van der Wal, *Une enquête concernant la différence des prix entre les produits finis belges et néerlandais.*

On ne dispose pour ainsi dire d'aucun élément permettant une comparaison détaillée et sûre entre la différence des prix appliqués en Belgique et aux Pays-Bas. Il résulte d'une enquête faite pendant le premier trimestre de cette année qu'en Belgique les prix d'achat se situaient environ 5 p.c. plus bas. Par contre les prix de vente étaient à peu près de 2 p.c. plus avantageux pour 68 produits finis.

Dr Th. H. Mulders, *Une diminution des droits de tirage est-elle nécessaire?*

Les résultats obtenus par les droits de tirage ont été satisfaisants. Toutefois quelques modifications dans la méthode paraissent nécessaires. Une diminution des droits n'est pas souhaitée. Au contraire les expériences acquises militent en faveur d'une augmentation provisoire de ces droits à partir du 1er juillet.

J. Hasper, *Les dettes et la politique communale en matière de conjoncture.*

L'application de la politique „des dépenses publiques de compensation” par les communes, signifie que la situation financière de celles-ci deviendra encore plus précaire. Il en résulterait par exemple, un arrêt dans la construction des immeubles et le développement industriel s'en trouverait entravé. Mais en fait, cela n'est guère possible en ce moment.

Prof. Dr W. Hoffmann, *Les problèmes allemands en matière de conjoncture.*

L'Allemagne subit actuellement un changement de structure. L'industrie doit s'adapter aux modifications intervenues dans les besoins et les conditions du marché mondial. Un accroissement des prestations de travail sera nécessaire. En outre le problème de financement doit être résolu à l'aide des finances publiques, les „counterpart funds” et un appel à la Banque centrale.

SUMMARIES.

Dr G. van der Wal, *Investigation of price relations between Belgian and Netherlands finished products.*

Detailed and reliable data for comparing prices in Belgium with those prevailing in the Netherlands were practically not available. From an investigation made during the first quarter of this year it appeared that in Belgium the purchase prices of 68 finished products were, on an average, 5 per cent. and the selling prices 2 per cent. lower.

Dr Th. H. Mulders, *Will a decrease in drawing-rights be necessary?*

The results obtained with the drawing-rights have been satisfactory. Nevertheless, some changes in the method are necessary. Lowering the rights is not desirable. On the other hand, experience has taught that a provisional increase in the rights as from July 1st is to be recommended.

J. Hasper, *Debts and municipal economic policy.*

The debt position of the municipalities will become still more unfavourable if the policy of compensating municipal expenditures is adopted. Consequent application would stop house-building and hinder industrial development. But this is, in fact, impossible at the moment.

Prof. Dr W. Hoffmann, *Germany's economic problems.*

Germany is passing through a process of structural changes. Industry has to be adapted to the changed requirements and the changed conditions on world markets. Increase in labour-productivity is essential. In addition, the financing problem must be solved by making public means available, the „counterpart funds” and an appeal to the central bank.

ONDERZOEK NAAR DE PRIJSVERHOUDINGEN VAN BELGISCHE EN NEDERLANDSE EINDFABRIKATEN.

In de afgelopen twee jaren zijn vele woorden gesproken en geschreven over de verhouding van de prijsniveaus van België en Nederland. Daarbij werd de vraag gesteld in hoeverre de bestaande prijsverhoudingen al dan niet een belemmering vormden voor de totstandkoming van de Economische Unie tussen beide landen. Vrijwel algemeen werd bij deze beschouwingen als vaststaand aangenomen, dat het Belgische prijspeil, gegeven de officiële wisselkoers, hoger lag dan het Nederlandse prijspeil. Men erkende weliswaar, dat gedetailleerd en betrouwbaar vergelijkingsmateriaal niet ter beschikking stond en dat in verschillende sectoren van het economisch leven belangrijke afwijkingen mogelijk waren, maar de algemene indruk van deskundigen en niet-deskundigen was toch, dat België over het algemeen belangrijk duurder was dan ons land.

Dit algemene oordeel was vooral gebaseerd op de indruk, die men bij bezoeken aan België had gekregen en welke indruk vooral werd bepaald door de prijzen van hier nog niet of schaars verkrijgbare luxe-goederen, terwijl deze indruk niet altijd was gevestigd op een omrekening in eigen valuta tegen de officiële wisselkoers. De suggestie van een hoger Belgisch prijsniveau schijnt ook bij oppervlakkige beschouwing uit te gaan van het verloop der indexcijfers, die voor België een veel sterker stijging te zien geven dan voor Nederland.

Vergelijking van kleinhandelsprijzenindexen is echter niet mogelijk, omdat een algemene Nederlandse index niet wordt berekend, terwijl het Belgische cijfer reeds vóór de oorlog aan veel kritiek was onderworpen en thans met nog meer aarzeling wordt beoordeeld.

In „Benelux”¹⁾ wordt een vergelijking gegeven van de prijsindexcijfers van de kosten van levensonderhoud voor Nederland en België:

	Nederland		België	
	1938	1947	1938	1947
Voeding	100	209	100	290
Totaal	100	197	100	326

Veelzeggend is deze vergelijking niet, aangezien voor België de kleinhandelsprijzenindex is aangehouden, terwijl de Nederlandse index sterk is beïnvloed door de lage huur e.d.

In België is de kleinhandelsindex inmiddels, evenals de groothandelsprijzen-, lonen- en geldcirculatie-index tot ca 400 gestegen.

De index van de groothandelsprijzen biedt een betere vergelijkingsmogelijkheid. Alleen is in België 1936-1938 als basis genomen, terwijl dat in Nederland 1938 is.

Hieronder vindt men een tweetal staatjes, waarbij de indexcijfers op gelijke basis zijn gebracht:

	Nederland		België	
	Juli '38-Juni '39 = 100 ¹⁾	1936-'38 = 100 ²⁾	1936-'38 = 100 ²⁾	1936-'38 = 100 ²⁾
1945	181	—	—	—
1946	251	—	—	—
1947	271	270	355	—
1948	281	280	389	—

¹⁾ Statistisch Bulletin van het C.B.S. No. 39 van 9 Mei 1949.

²⁾ Bulletin d'Information et de Documentation Banque Nationale de Belgique, April 1949, blz. 203.

Weisglas geeft verder nog het volgende beeld voor de indexcijfers na herleiding op het basisjaar 1938:

¹⁾ „Benelux”, door Dr M. Weisglas, bijlage XXII.

	Nederland		België	
	1938	1947	1938	1947
Landbouwproducten	100	208	100	394
Grondstoffen	100	318	100	360 ¹⁾
Eindproducten	100	273	100	340 ¹⁾
Totaal	100	266	100	351

¹⁾ Exclusief de levensmiddelenindustrie.

In België is de stijging dezer cijfers belangrijk sterker geweest dan in ons land. Toch mag hieruit zonder meer niet een conclusie worden getrokken omtrent de verhouding van het Belgische en het Nederlandse prijsniveau, omdat men hier rekening moet houden met het feit, dat in de basisjaren Nederland hogere lonen en prijzen had dan België, zodat België een belangrijk verschil kon inlopen. Hoe groot dat verschil precies was, valt echter niet te zeggen. Bovendien dient men zowel voor Nederland als voor België rekening te houden met de kunstmatigheid van de prijsvorming van vele goederen.

Voor de vaststelling der prijsverhoudingen bieden deze gegevens bij nadere beschouwing daarom geen voldoende houvast. Van gezaghebbende zijde is reeds eerder de juistheid van de tot nu toe geldende indruk in twijfel getrokken en is de vraag gesteld, of voor vele goederen het Belgische en het Nederlandse prijspeil wel zo sterk uiteenlopen als algemeen wordt verondersteld. Deze uitingen worden door de ervaringen uit de praktijk bevestigd.

Immers, het blijkt, dat de Belgen, die practisch het huidige bilaterale handelsverkeer met Nederland practisch onbepaalde invoermogelijkheden hebben, maar een matige belangstelling koesteren voor de Nederlandse producten. In dezelfde richting wees ook de ervaring, die werd opgedaan, toen in de loop van het vorig jaar een warenhuis te Brussel en een warenhuis te Amsterdam een grote compensatietransactie tot stand brachten, waarbij de grootst mogelijke variatie van eindfabrikaten in Nederland werd ingevoerd. Daarbij kwam men tot de conclusie, dat België over de gehele linie in het algemeen goedkoper was dan Nederland, behalve voor schoenen. Bovendien bleek, dat de Nederlandse partner in België het gehele bedrag in ongeveer één maand kon onderbrengen, terwijl dit de Belgen in Nederland slechts moeizaam in ongeveer vijfmaal zoveel tijd gelukte. Dit moge al een aanwijzing zijn geweest, exacte prijsvergelijking stond hierbij niet op de voorgrond. In de publicaties, die aandacht besteden aan de Beneluxprijzenverhoudingen, klinkt de klacht, dat het zo moeilijk is om goed vergelijkbaar materiaal te verkrijgen. Uit de publicaties van Prof. Brouwers²⁾ blijkt, dat er een onderzoek gaande was, maar de gedetailleerde resultaten hiervan zijn niet gepubliceerd. Alleen werd vermeld, waarschijnlijk naar aanleiding van dit onderzoek, dat schoenen en aardewerk in België belangrijk duurder zijn dan in Nederland, maar dat voor de grote massa van artikelen, waaronder ook textiel, de prijzen zeer weinig uiteenliepen.

Verder zouden melk, brood, vlees, kolen, gas en electriciteit veel duurder zijn dan in Nederland en dit ook blijven na de eliminatie van de kunstmatigheid van het prijspeil.

Aangezien details van deze onderzoeken niet bekend zijn, kan het wellicht van belang zijn hier iets te publiceren omtrent een recent gehouden onderzoek op dit terrein, waarbij werd gestreefd naar zo goed mogelijk prijsvergelijking van Belgische en Nederlandse eindfabrikaten.

Men diene daarbij op de voorgrond te stellen, dat dit een onderzoek betrof, dat geschiedde weliswaar met het doel om te komen tot zo goed mogelijk verantwoorde benadering der prijsverhoudingen, maar een onderzoek, dat geheel werd uitgevoerd door practici. En wel door

²⁾ Zie: „De Nederlandse prijspolitiek en de Unie-der Lage Landen”, door Prof. G. Brouwers in „E.-S.B.” van 31 Maart 1948, blz. 244 en „De economische politiek in de naaste toekomst”.

die practici, die er hun dagelijkse taak van maken om door qualiteits- en prijsvergelijking op binnen- en buitenlandse markt te komen tot een zo goed mogelijk verantwoord assortiment van verbruiksartikelen: de inkopers der warenhuizen.

Voor hen is de dagelijks terugkerende vraag niet de vraag der abstracte theorie om een identiek artikel te kopen tegen de laagste prijs waar dit in het buitenland is te vinden, maar om een „aardig” artikel te brengen tegen een „interessante prijs”, d.w.z. een artikel dat naar qualiteit en prijs past in de verscheidenheid van het assortiment.

Zij zijn degenen, die bij uitstek geschikt zijn, de eindfabrikaten, die praktisch nooit volkomen identiek zijn, naar qualiteit in de prijsverhoudingen van het eigen land in te lassen.

De reeds eerder vermelde warenhuizen deden na voorbereidingen in 1948 gedurende de eerste drie maanden van 1949 door middel van goederenvergelijking een onderzoek naar de verhouding van de inkoopsprijzen, verkoopprijzen en marges (uitgedrukt in pCt van de inkoopsprijs) van de detailhandel in Nederland en België en wel als volgt:

Amsterdam ging na, welke artikelen in principe voor vergelijking in aanmerking kwamen. Hierbij werd rekening gehouden met de mogelijkheid soortgelijke artikelen in België op te vragen en vooral ook met de beperkte middelen, die voor het werk ter beschikking stonden. Bepaalde groepen van artikelen (zoals confectiekleding, meubelen, tapijten, enz.) moesten daarom reeds bij de aanvang buiten beschouwing worden gelaten. Luxe artikelen werden ook niet opgenomen, maar er werd naar gestreefd zoveel mogelijk gebruiksartikelen te kiezen, die representatief voor de betrokken groep konden worden geacht. In totaal werd een 109-tal soorten artikelen, samen ongeveer 250 artikelen omvattende, verzameld. In besprekingen met de verschillende inkopers werden deze artikelen zo nauwkeurig mogelijk omschreven. Voor zover men onvoldoende daarin kon slagen (een veertigtal gevallen), werd de fabrikant om inlichtingen gevraagd. De helft van de gevraagden zond antwoord.

In noot ³⁾ wordt een voorbeeld gegeven van de beschrijving, die tenslotte aan het artikel kon worden gehecht.

De artikelen werden nu met de beschrijving naar Brussel gezonden. Verzocht werd daarbij vergelijkbare tegenmonsters met beschrijving terug te zenden. Van een zeer groot aantal artikelen wist men in België geen vergelijkbaar tegenmonster te vinden. Deze artikelen moesten dus bij ons onderzoek buiten beschouwing blijven.

De artikelen, waarvan wel een vergelijkbaar exemplaar werd retour gezonden, werden besproken in een uitvoerig interview van de ter zake deskundige inkopers. Er werd daarbij zorg gedragen, dat de inkoper een neutraal standpunt innam bij zijn beoordeling. De beoordeling werd door de leider van het onderzoek aan een critische beschouwing onderworpen en vervolgens schriftelijk vastgelegd. Van alle artikelen (73 in totaal), waarvan het Nederlandse en Belgische monster aanwezig was, werd een vergelijking gemaakt. De Belgische franc werd hierbij op f 0,06 gewaardeerd.

³⁾ No. 3. *Herenpyama:*

Uni popeline, contrasterende kraag en manchetten, gepaspoilleerd.
2 zijzakken en borstzakje afgebiesd en gepaspoilleerd.
Pantalon aan de onderkant eveneens afgebiesd en gepaspoilleerd.
Doorgeregens en gevlochten band, parelmoerknoppen.
Aantal kettingdraden per cm² 66
„ inslagdraden per cm² 40
Maat 48: Jaslengte 75 cm
„ Bovenwijdte 114 „
„ Mouwlengte 60 „
„ Broeklengte 109 „
„ Schrittlengte 67 „
„ Bovenwijdte pantalon 114 „

Inkoop f 8,70.

Verkoop f 11,75.

Moelijkheden bij het onderzoek.

Alvorens tot een bespreking van de resultaten over te gaan, is het dienstig een enkel aspect te belichten van de moeilijkheden bij dit onderzoek. Reeds eerder werd opgemerkt, dat bij het opstellen van de oorspronkelijke lijst belangrijke groepen buiten beschouwing werden gelaten, terwijl later de Belgische collega's opnieuw een grote groep artikelen van de lijst afvoerden.

De primaire oorzaak hiervan is, dat bij het onderzoek met de ter beschikking staande middelen getracht werd een bijdrage tot de oplossing van het probleem te leveren. Van een technologisch onderzoek kon echter geen sprake zijn. In vele gevallen was dat de reden, waarom de vergelijking niet kon worden getrokken.

Naast deze algemene moeilijkheid deden zich vele detailmoeilijkheden voor. Enkele mogen hier ter illustratie wel worden genoemd.

Confectie: een vergelijking is niet mogelijk, want de prijs hangt af van vele onvergelijkbare factoren, als oplage, materiaal, atelier, waarvan afkomstig, enz.

Meubelen: monsterzendingen waren niet mogelijk; grootte van de oplage van invloed, enz.

Effen stoffen: een aantal naar België gestuurde Hollandse monsters werden niet terugontvangen, terwijl de enkele Belgische artikelen nog in onderzoek zijn.

Bedrukte stoffen en gordijnen: idem. Het dessin is hier van grote invloed en vormt een niet te schatten factor.

Schoenen: in België wordt veel meer leer verwerkt dan in Nederland; ook de afwerking van het binnenwerk zou onoverkomelijke schattingsproblemen bieden.

Levensmiddelen: ook het onderzoek van deze belangrijke groep stiet op onoverkomelijke moeilijkheden, aangezien de Belgische artikelen onvoldoende waren omschreven.

Resultaten van het onderzoek.

De gegevens, die uit de besprekingen resulteerden, werden verwerkt op onderstaande staten. De volgende groepen werden hierbij onderscheiden:

A. overhemden	} Textiel
B. gebreed	
C. lingerie	
D. witgoed	
E. onderkleding	
F. fournituren	
G. kantoorartikelen	
H. huishoudelijke artikelen.	

De kolommen hebben de volgende betekenis:

Kolom 1: eenvoudige omschrijving van het artikel.
Kolom 2, 3 en 4: de absolute Belgische inkoop- en verkoopprijzen en marges worden hier uitgedrukt in de absolute Nederlandse getallen, waarbij de Nederlandse gegevens op 100 werden gesteld.

De hoofdletter in kolom 1 geeft de vergelijkbaarheid der artikelen aan, nl.:

- X: de artikelen waren praktisch vergelijkbaar.
Y: de artikelen waren via een eenvoudige schatting vergelijkbaar.
Z: de artikelen waren via een gecompliceerde schatting vergelijkbaar.

Tot X, Y en Z werden resp. gerekend: 31, 26 en 16 artikelen.

Aan de hand van de gegevens van de onderstaande staten, werden de gemiddelden berekend van de getallen van de kolommen 3, 4 en 5 per groep, terwijl voor de textielgroep als geheel ook een gemiddelde werd berekend.

Tot slot werd nog een totaal gemiddelde over de 68 artikelen bepaald.

Aangezien van vijf artikelen slechts de verkoopprijs bekend was, werd voor dit gegeven ook een totaal gemiddelde over 73 artikelen berekend.

	België Nederland × 100		
	In-koop	Ver-koop	Op-slag
Groep A. Overhemden			
Overhemd, popeline	Y	99	98
Overhemd, popeline	Y	103	103
Herenoverhemd, popeline	Y	110	123
Herenpyama, popeline	X	143	167
Groep B. Gebreid			
Herenslipover, wol	Y	71	65
Groep C. Lingerie			
Nachthemd, kunstzijde	X	87	84
Nachthemd, katoen	X	89	96
Onderjurk; charmeuse kunstzijde	Y	—	103
Nachthemd, charmeuse	X	—	105
Jasschoort, katoen	Y	103	115
Luier (hydrophil)	X	—	114
Luierbroekjes, katoen	X	91	88
Onderjurk, kunstzijde	Z	85	96
Onderjurk, kunstzijde	Z	125	116
Groep D. Witgoed			
Blokdoek, blauw, katoen	Y	75	61
Flanel, gestreept katoen	Y	87	68
Crème flanel, katoen	X	73	63
Zwanendons (katoen)	X	92	97
Overhemdenstof (katoen)	Y	85	100
Groep E. Onderkleding			
Singlets (katoen), grote maat	Z	99	113
Singlets (katoen), kleine maat	Z	94	102
Sportbroek (katoen), grote maat	Y	108	116
Sportbroek (katoen), kleine maat	Y	82	83
Herenhemden, korte mouw	X	105	127
Lange herenpantalon	Y	100	113
Dameskous (goedkope kwaliteit)	X	97	98
Herensok	Z	84	95
Directoire (kunstzijde)	Z	128	134
Groep F. Fournituren			
Slopgaren, katoen (per gros kaartjes)	Y	82	86
Breiwol (per 100 gram)	Z	100	95
Parelwol, 4-draads (per 100 gr)	Y	79	83
Katoen, ongebleekt (per 100 gr)	X	59	76
Katoen, gekleurd, 4-draads (per 100 gr)	X	67	70
Rijggaren, katoen, 2-draads (per 20 gr)	Y	90	82
Handgaren, No. 10, 3-draads (150 yards) per gros	X	118	129
Directoire-elastiek (per m)	X	73	71
Tailleband-elastiek (per m)	X	116	114
Sergeband, katoen (per m)	X	110	106
Keperband, geb. katoen (5 m)	X	127	114
Tailleband	Y	112	109
Groep G. Kantoorartikelen			
Plakband, rol	Y	212	236
Nahier	Y	56	63
Coffertieboekje	Y	95	84
Blocnote	Y	53	46
Postpapier	Z	82	67
Postpapier	X	75	79
Postpapier	Z	—	37
Postpapier	Y	88	104
Folio A. Lineatuur	Z	—	68
Enveloppen (per 100 stuks)	Y	104	100
Luchtpostenveloppen	Y	54	62
Speelkaarten	X	71	76
Snelhechter	Y	57	60
Opbergmap	Z	106	100
Servetjes	X	88	110
Vulpenfinkt	X	64	79
Schrijffinkt	Y	74	100
Arabische gom	Z	49	50
Lineaal	Z	—	106
Groep H. Huish. artikelen			
Bord	X	162	163
Kop en schotel	X	147	159
Beker, glas	X	90	95
Citroenpers, geperst glas	Y	146	132
Bezem	Z	89	100
Handveger, cocos, gelakt	Z	76	83
Werkboender	X	96	100
Diepe ronde vuurvaste schotel 22½ cm	X	102	98
Diepe ronde vuurvaste schotel 20 cm	X	98	93
Ovale ronde vuurvaste schotel 24 cm	X	84	81
Ronde vuurvaste schotel met verd. en deksel 22 cm	X	106	103
Braadpan met deksel 26 cm	X	84	80
Snijboonmolen, 2-gaats	X	72	83
Wandkoffiemolen	X	104	117
Melkkoker	X	125	103

Recapitulatie:	Aantal artikelen	In-koop	Ver-koop	Op-slag
Groep A. Overhemden	6	113,8	122,8	126
Groep C. Lingerie	4	96,7	99,2	113,5
Groep D. Witgoed	5	82,4	77,8	86
Groep E. Onderkleding	9	99	109	134
Groep A t/m E. Textiel	25	96,6	100,8	115,7
Groep F. Fournituren	12	94,4	94,6	108,2
Groep G. Kantoorartikelen	16	83	88,5	121,5
Groep H. Huish. artikelen	15	105,4	106	108,3
Totaal gemiddelde	68	95	98	114,2
Over 73 artikelen			97,2	

	Frequentieverdeling prijsverschillen			
	Belgische prijs hoger		Nederlandse prijs hoger	
	In-koop	Ver-koop	In-koop	Ver-koop
Grootte verschil in pCt van Nederlandse prijs				
minder dan 10	9	9	9	10
10 - minder dan 25	5	11	18	15
25 of meer	9	8	16	14
Totaal	23	28	43	39

Conclusie.

Het bovenbeschreven onderzoek kon, ondanks de vele tijd en inspanning, die men zich bij de uitwerking getroostte, dan ook om velerlei redenen slechts tot bescheiden resultaten leiden.

De conclusie uit de recapitulatie is, dat voor de daar vermelde 68 artikelen het inkoopsprijspeil in België 5 pCt lager is dan het Nederlandse; dat het peil der verkoopprijzen in België 2 pCt lager ligt en dat de opslagen gemiddeld in België 14,2 pCt hoger zijn dan in Nederland.

Het totaal gemiddelde kan zonder meer niet representatief voor het gehele complex van prijsverhoudingen tussen de beide landen. De reeds aangehaalde artikelen van Prof. Brouwers hebben al sterk de nadruk gelegd op de afwijking in de verschillende sectoren van het economisch leven.

Wellicht moge dit onderzoek een kleine bijdrage leveren tot het bewerken van dit belangrijke gebied, waarop velen zich hebben bewogen, maar dat door slechts heel weinigen is bewerkt.

Deze resultaten mogen een ieder, die aan de discussie over de al dan niet noodzakelijke nivellering van de prijsniveaus of de invloed van de huidige verschillen op het totstandkomen van de Economische Unie en de toekomstige handelsbeweging in de Benelux deelneemt, tot enige voorzichtigheid manen.

Amsterdam.

Dr G. VAN DER WAL.

VERLAGING VAN TREKKINGSRECHTEN NOODZAKELIJK ?¹⁾

Overziet men de resultaten, die tot dusverre zijn bereikt, dan kan de conclusie zijn, dat de trekkingsrechten verdienstelijk hebben gewerkt. In het eerste halfjaar werd maandelijks voor ongeveer \$ 80 mln doorgegeven. De compensaties (met uitzondering van de trekkingsrechten) beliepen hiertegenover, slechts ca \$ 10 mln per maand.

Niettemin zou de invloed groter zijn geweest, wanneer de mogelijkheid had bestaan de bedragen der trekkingsrechten aan optredende omstandigheden aan te passen. Het is daarom te hopen, dat de trekkingsrechten voor deze nieuwe periode, beginnende 1 Juli 1949, niet voor een heel jaar worden vastgesteld, maar slechts voor enige maanden, waarna men wederom zal onderhandelen. Het starre en stoeve karakter van de overeenkomst zal daardoor kunnen worden getemperd.

Hetzelfde geschiedt wanneer de trekkingsrechten

¹⁾ Zie ook: „De trekkingsrechten” door Dr Th. H. Mulders, in „E.-S.B.” van 22 Juni 1949, blz. 497.

gemakkelijker overdraagbaar worden gemaakt. Momenteel zijn verschillende stelsels om dit te verwerkelijken in discussie. Het in feite gebleken bilaterale karakter van het trekkingsrechtenschema is in het verleden een handicap voor de verdere groei van het systeem geweest. Weliswaar is het thans reeds mogelijk om niet benutte rechten te gebruiken voor betalingen aan derde landen. Tot dusverre is van de compensaties van de tweede soort echter geen enkel gebruik gemaakt. Dit zou neergekomen zijn op het accepteren van zwakke Europese valuta's en hiertoe bleek geen enkel land bereid.

Daarnaast zullen fouten, die bij de vaststelling van de te verlenen en te ontvangen rechten werden gemaakt, in de toekomst moeten worden vermeden. Men heeft zich bij de vaststelling van de trekkingsrechten voor de eerst-daags aflopende periode, behalve naar het vorig tijdvak, gericht naar hetgeen de landen in de nieuwe periode dachten nodig te hebben — althans in theorie. Bijna ieder land berekende echter het te verwachten deficit op de handelsbalans dusdanig, dat daaruit een zo groot mogelijk trekkingsrecht zou kunnen ontstaan. De landen, die een exportoverschot in Europa zouden krijgen, probeerden het trekkingsrecht voor de afnemers zoveel mogelijk te verlagen. De afnemers daarentegen poogden een zo groot mogelijk aandeel in de wacht te slepen. Het is niet onwaarschijnlijk, dat hierdoor in sommige gevallen irreële eindbedragen tot stand zijn gekomen.

Deze en dergelijke fouten kunnen grotendeels worden vermeden, wanneer de landen bij hun schattingen omtrent de juiste hoogte van de te verlenen en te ontvangen rechten, en bij hun pogingen bepaalde ex- en importen er uit te doen volgen, het beeld voor ogen houden van een inter-Europese handel, zoals deze na een vlot verlopend herstelproces vermoedelijk ongeveer zal zijn. Hopelijk heeft binnenkort het door de O.E.E.C. op te stellen „long term“-programma enigszins vaste vorm aangenomen, waardoor men vruchtbare aanwijzingen zou kunnen krijgen.

Wellicht zal het dan ook mogelijk zijn in verschillende gevallen contingenten van goederen te noemen, die onder de rechten zullen worden verhandeld. Een voorafgaand nauw contact met het bedrijfsleven is hiervoor een eerste vereiste. In de praktijk is nl. gebleken, dat er een groot onderscheid ten deze bestaat tussen de Overheid en het bedrijfsleven. De betreffende landen wensten, zoals reeds opgemerkt, in het verleden liefst zo veel mogelijk trekkingsrechten te verzamelen, aangezien dit eigenlijk schenkingen zijn. Voor het bedrijfsleven in die landen is dit laatste evenwel niet het geval; de goederen moeten, zij het in de valuta van het ontvangende land, worden betaald.

Het is daarom een praktische noodzaak om bij de bepaling van de trekkingsrechten uit te gaan van de aanwijzingen van het bedrijfsleven in de diverse landen aangaande de landen, waar de afnemers bepaalde goederen tegen de gevraagde prijs (uitgedrukt in de valuta van het land) willen afnemen, doch deze door betalingsmoeilijkheden (gebrek aan buitenlandse valuta) niet kunnen verkrijgen. Deze gedragslijn is nodig om de zekerheid te hebben, dat de trekkingsrechten, nadat zij zijn vastgesteld, ook werkelijk zullen worden gebruikt.

Maar men mag nu ook weer niet trachten om alle aldus gevonden gaten op te vullen. De huidige prijzen, uitgedrukt in de vele valuta's van de Marshall-landen, waarvan er vele sterk overgewaardeerd zijn en waartussen soms elk verband zoek is, kunnen zeer zeker niet steeds reële behoeften aangeven, die ook onder normale omstandigheden aan dekking door het thans leverende land in aanmerking komen. Hoe sterker de overwaardering van de valuta in het land, waar de afzet plaats vindt, des te gemakkelijker zal de afzetmogelijkheid zijn. Terloops zij opgemerkt, dat strikt gezien reeds van overwaardering sprake is bij een betalingsbalanstekort; in deze zin zouden derhalve

practisch alle Westeuropese landen in hoge mate overgewaardeerd zijn. Ruimer genomen — en zo willen wij het hier verstaan — kan men zeggen, dat een valuta is overgewaardeerd, wanneer de koopkracht in het land, te rekenen van een bepaald (liefst vooroorlogs) tijdstip af, relatief, d.w.z. vergeleken met een land met een sterke valuta, is gedaald. In landen als Engeland en Nederland is de ontwikkeling van het prijsniveau globaal gezien hetzelfde geweest als in de Verenigde Staten. De prijzen in deze landen geven in het algemeen dan ook een bruikbare maatstaf voor de bepaling van de goederen, die onder de trekkingsrechten kunnen vallen, al zal wel enigszins met een relatief lager levensniveau in de toekomst moeten worden gerekend. Ten aanzien van de landen met zwakkere valuta zullen dikwijls sterke reducties op de gevraagde goederen toegepast moeten worden.

Verhoging van trekkingsrechten gewenst.

De vraag rijst, of er behalve wijzigingen in de methode van vaststelling ook veranderingen in het totale bedrag van de trekkingsrechten nodig zijn, m.a.w. of de rechten in totaal verhoogd dan wel verlaagd moeten worden.

Het is geen geheim, dat men te Parijs van mening is, dat dit laatste dient te geschieden. Deze opvatting is gegrond op de ervaring, dat per 31 Maart jl., toen '75 pCt van de rechten opgenomen had mogen zijn, vele landen van deze rechten geen volledig gebruik hadden gemaakt. Is dit wel een voldoende verklaring?

In het bovenstaande is een aantal factoren opgesomd met betrekking tot het verschijnsel van de onbenutte trekkingsrechten; deze geven reeds indicaties in welke richting naar een verbetering moet worden gezocht. Redenen om de trekkingsrechten te verlagen geeft de feitelijke ontwikkeling o.i. niet.

Integendeel, de tot dusver opgedane ervaringen met het compensatiesysteem zonder meer (derhalve zonder trekkingsrechten) en met het schema van trekkingsrechten hebben geleerd, dat men er alleen met compensaties als middel ter bevordering van het inter-Europees verkeer niet komt. Wel mag worden aangenomen, dat langzamerhand, bij een stijgend herstel, de onevenwichtigheden in de Europese landen zullen afnemen; de mogelijkheden tot compensatie nemen daardoor toe. Na de opgedane ervaringen is het echter wellicht verstandig hier geen al te grote betekenis aan toe te kennen. Het verdient daarom o.i. aanbeveling voorlopig nog de trekkingsrechten te verhogen.

Door een verhoging van de trekkingsrechten wordt erkend, dat bepaalde landen eenvoudig nog niet voldoende in het internationale handelsverkeer kunnen tegenpresteren. Een uitbreiding en multilateralisatie van de inter-Europese handel zal van deze vergroting van rechten het gevolg zijn; immers bepaalde overschotten kunnen dan tijdelijk door trekkingsrechten worden gefinancierd.

In de regel zullen voor een land de verhogingen in de trekkingsrechten die het krijgt, en in de rechten welke het verschaft, niet gelijk zijn. De armste landen zullen een groter netto-bedrag aan trekkingsrechten ontvangen. Dit behoeft echter niet permanent zo te blijven. De landen, die netto meer trekkingsrechten moeten verlenen, zullen ongetwijfeld trachten meer rechten van andere Marshall-landen te ontvangen. Het inter-Europees verkeer wordt aldus verder gestimuleerd. Uiteraard mag hier slechts van een zachte dwang en niet van forceren sprake zijn. Steeds dient men voor ogen te houden, dat de trekkingsrechten zodanig moeten worden vastgesteld, dat door de goederenexport die er uit volgt, de samenstelling van de inter-Europese handel minder gaat afwijken van de structuur, welke deze handel na een vlot verlopend herstelproces vermoedelijk ongeveer zal hebben.

Er moet derhalve voorop blijven staan, dat de trekkingsrechten slechts een tijdelijk hulpmiddel vormen, waarvan de functie na verloop van tijd door compensatie-

stelsels kan worden overgenomen. Voorlopig moeten zij evenwel de consequentie zijn van het streven om de inter-Europese handel op een hoger niveau te brengen, waardoor de samenstelling van de handel van die aard wordt, dat betaling zonder trekkingsrechten in vele gevallen niet mogelijk is.

Op deze wijze kan worden voorkomen, dat landen, zonder dat er duurzame economische redenen voor zijn, markten verliezen. Getracht zal moeten worden zoveel mogelijk de export te bevorderen van die goederen, welke door de importerende landen blijvend zullen worden afgenomen. Neemt men hiertoe geen maatregelen, dan zullen niet alleen in de valuta-sterke landen, doch zelfs in bepaalde sectoren van de valuta-zwakke landen, bedrijven moeten sluiten en productiemiddelen ongebruikt staan of verslijten. Er wordt een kapitaalverlies geleden en wel of voor het geval dat de betrokken kapitaalgoederen na enige tijd opnieuw moeten worden voortgebracht of voor het geval, dat het land voor lange tijd of voorgoed van de markt wordt gedrongen. Het gevolg is, dat de ruilvoet slechter wordt en men aan het eventueel terugwinnen van de markt grote kosten zal moeten besteden. Vooral als de betrokken producten een lange levensduur hebben, zal de markt niet gemakkelijk terug kunnen worden verkregen.

Bovendien worden de landen, speciaal de valuta-zwakke, bij verhoging van trekkingsrechten minder geremd in hun wederopbouwwerkzaamheden dan tot nog toe, zowel doordat zij hiertoe benodigde producten gemakkelijker kunnen verkrijgen alsook doordat zij bij het opzetten van bedrijven niet behoeven te vrezen voor een abnormaal lage afzet door deviezengebrek van Europese afnemers.

Een voordeel is verder, dat Amerikaanse export naar Europa door inter-Europese leveranties zal worden vervangen. Deze leveranties behoeven dan geen aanleiding te geven tot betalingsmoeilijkheden. De kans, dat in de naaste toekomst toch nog goederen uit Amerika worden betrokken, die de Europese landen elkaar kunnen leveren, vermindert hierdoor. Op deze wijze kan worden bereikt, dat bedragen aan Marshall-hulp vrijkomen en dat men kan trachten deze zoveel mogelijk te gebruiken voor het verkrijgen van goederen, die de productiviteit in de Marshall-landen verhogen.

Intussen mag men de ogen niet sluiten voor de bezwaren, die hieraan vastzitten. Vervanging van Amerikaanse door Europese goederen, die door Marshall-landen kunnen worden geleverd, zou zonder meer kunnen plaatsvinden, wanneer zich geen prijsverschillen voor zouden doen. In feite is dit wel het geval en zijn de Amerikaanse prijzen dikwijls aanzienlijk lager dan die in Europa voor gelijksoortige goederen. Hoewel de prijzen van goederen uit de Verenigde Staten lager mogen zijn dan die van andere landen op grond van het feit, dat de dollar schaars is en substitutie van goederen uit die andere landen door Amerikaanse niet zonder meer kan plaatsvinden, dienen de prijsverschillen binnen bepaalde perken te blijven, daar anders toch de goederen, die weliswaar harde valuta kosten, doch laag geprijsd zijn, geprefereerd worden ten detrimente van het inter-Europees handelsverkeer.

Daarnaast zullen ook de bestaande prijzensystemen en -niveau's in de diverse landen nog grote moeilijkheden kunnen veroorzaken bij de vaststelling van de goederen die onder de trekkingsrechten zullen vallen, speciaal als men rekening houdt met de eis, dat het goederen moet betreffen, die blijvend worden afgenomen.

Veel hangt hier af van hetgeen te Parijs zal worden overeengekomen aangaande de transferabiliteit van de trekkingsrechten. Naarmate deze ruimer wordt, zullen de Europese landen gedwongen zijn — al dan niet met behulp van devaluaties — de kosten- en prijsniveaus bij benadering met elkaar in evenwicht te brengen.

Maar is een voorstel tot verhoging van trekkingsrechten niet volkomen irreal? Immers, een land, dat meer trek-

kingsrechten gaat verlenen, krijgt een groter bedrag aan voorwaardelijke Marshall-hulp en daardoor een lager bedrag aan onvoorwaardelijke hulp. Met andere woorden, het netto bedrag wordt kleiner. In het verleden moest dit, min of meer onder Amerikaanse druk, worden geaccepteerd. Doch hoe is het mogelijk, dat een dusdanig voorstel van bepaalde Europese landen zelf uitgaat, die zullen moeten beginnen met trekkingsrechten te verlenen en dan maar moeten afwachten of zij daartegenover nu of straks ook meer rechten ontvangen? Hiertegenover zij vooreerst opgemerkt, dat de landen toch altijd reeds dit voordeel genieten, dat de „credits” onder de Marshall-hulp met het bedrag van de netto doorgegeven trekkingsrechten kunnen worden verrekend. De verplichting om in de toekomst tegenover Amerika te contrapresteren wordt daardoor derhalve geringer. Alleen wanneer men aanneemt, dat de „credits” in de toekomst toch wel zullen worden kwijtgescholden, geldt het hier genoemde voordeel niet. Er blijft dan toch nog de grote, overigens niet direct kwantitatief meetbare, waarde van „het gebaar” bestaan, dat de Amerikanen zeer welgevallig is.

De belangrijkste factor in deze is echter, dat in enkele landen reeds een hoog peil van bedrijvigheid is bereikt en de laatste tijd depressieve tendenties merkbaar zijn. De kans, dat verschillende exportbedrijven verliezen gaan lijden en werkloosheid verwekken — waarbij in een volgend stadium ook andere bedrijfstakken worden betrokken — is wel zeer reëel. Dit verhoogt uiteraard de bereidwilligheid om trekkingsrechten te verlenen.

Eng nationaal gezien zal een land als Nederland er hier op moeten toezien, dat de rechten, die wij geven, in een redelijke verhouding staan tot hetgeen de overige landen doen. Anders zou het gevaar dreigen, dat ons land markten verliest aan andere E.R.P.-landen.

Eindhoven.

Dr Th. H. MULDER.

SCHULDEN EN GEMEENTELIJKE CONJUNCTUURPOLITIEK.

Wie zou niet juichen wanneer wij in Nederland zouden kunnen bereiken, dat ons volk niet meer zal worden geteisterd door de werkloosheid? Wie zou zich „De les van dertig jaar”¹⁾ niet aantrekken en geen kennis willen nemen van het boek, waarin Prof. Tinbergen een beschrijving van de periode vóór de laatste wereldoorlog heeft gegeven?

De schrijver heeft zich in dit boek een sterke, haast onaantastbare positie gekozen door te stellen, dat hij zich beperkt tot de financieel-economische aspecten. De concretisering van zijn denkbeelden ligt evenwel op het terrein van de praktische politiek en telkens wanneer hij dat gebied nadert, worden degenen, die zich in de bestuurskringen bevinden, opgeroepen hun stem te doen horen. Dat is te begrijpen. Zonder te weten, waar men op praktische moeilijkheden zal stuiten, komt men met het formuleren van wetenschappelijke wenselijkheden niet ver, zoals de practijk zonder wetenschappelijke voorlichting het gezicht op het doel verliest. Men denkt aan de in het Frans geciteerde woorden van Leonardo da Vinci: „Ceux qui s'entêtent de pratique sans science sont comme des marins montant sur un navire sans timon ni boussole et qui ne savent jamais avec certitude où ils vont”.

„De economie als wetenschap”, schrijft Prof. Tinbergen op blz. 246, „is bezig zich te consolideren; er komt meer eenheid in opvatting: zij is bezig een werkelijke wetenschap te worden. In de mate, waarin zij dit wordt, zullen haar vertegenwoordigers meer invloed kunnen verwachten bij het publiek”.

¹⁾ Prof. Dr J. Tinbergen: „De les van dertig jaar. Economische ervaringen en mogelijkheden”. Elsevier 1946.

Het publiek, dat is de leek; dat is de mens, dat is de pers en dat is de politicus, die verantwoordelijkheid op zich neemt. Volgens Prof. Tinbergen heeft de wetenschap gesproken en is thans het woord aan de praktische toepassing. Naarmate de economische wetenschap naar mathematische concretisering reikt, zullen de beoefenaars behoefte krijgen aan proefstations. De kreet „nooit meer oorlog” brengt geen eeuwige vrede en de roep „nooit meer massale werkloosheid” waarborgt nog geen evenwichtige werkverdeling in de ruimte van de tijd. De wereld moet de aanbevelingen ook kunnen opvolgen.

Tot de voornaamste middelen ter beheersing van de conjunctuur rekent men de regulering van de overheidsuitgaven. Van die uitgaven zijn de „gewone” quantitatief de belangrijkste, doch zij lenen zich slecht voor manipulaties. Voor de regeling van de conjunctuur acht men de kapitaalsuitgaven, de investeringen, belangrijker. Zij zijn additioneel en lenen zich uit dien hoofde gemakkelijker voor wijzigingen. Zij zijn de golven op het grote meer van het financieel-economisch leven. Zij stuwden de conjunctuurgolven hoger op. De kunst is nu deze impuls aan de conjunctuurgolven te onttrekken en met de vrij gekomen energie de stuwende kracht van de conjunctuur te breken, zo men wil, te neutraliseren, zonder de eisen, gesteld door veranderingen in de maatschappelijke structuur — op welk gebied de mens nog geen reële macht heeft — te verwaarlozen.

De vraag is nu: wanneer moet onze samenleving met de toepassing van dit middel beginnen? Volgens Prof. Tinbergen is dat nu, vandaag. Amerika is „om” en Engeland is „om” en in andere landen is de zaak in overweging. Daar men het particuliere initiatief (nog) de nodige vrijheid wil laten, zal de Overheid moeten voorgaan en contracten moeten ontwikkelen, zowel ten tijde van voor- als tegenspoed. De Overheid zal de ondankbare taak op zich moeten nemen steeds tegen de draad in te gaan door juist te doen wat geen ander zou ondernemen. Dat eist een strakke blik op het doel en een sterke arm aan het stuur. Dit moet ten aanzien van het bestuur consequenties hebben, welke we later zullen bespreken. Ik ga eerst na, wat van handelen „nu” voor de ontwikkeling van de overheids-schuld moet worden verwacht.

We leefden het vorige jaar — naar men zegt — in een hausse. Misschien bevindt Nederland zich thans op een top; verschijnselen, die er op wijzen, dat we daar over heen gaan, doen zich reeds voor. Evenals in andere landen neemt de tot nu toe geringe werkloosheid toe. Volgens het internationaal arbeidsbureau stijgt de werkloosheid in de meeste van de 24 landen, welke door het bureau worden onderzocht, in aanzienlijke mate. In de Brits-Amerikaanse zone is in Maart een toeneming van geregistreerde werklozen waargenomen van 452.000 in 1948 op 1.132.000 in 1949. Tot de landen, waar in het begin van 1949 meer werkloosheid werd gemeld, behoren Denemarken 13.800, Nederland 14.100, Engeland 44.000, België 131.400, maar ook Spanje en Italië.

Nu is het volgens Mr van Rhijn ²⁾ veel gemakkelijker een werkloosheid, die enige tienduizenden betreft, te bestrijden dan wanneer het aantal in de honderdduizenden loopt; volgens Prof. Tinbergen ³⁾ moet het hoofddoel zijn evenwichtsverstoringen door compenserende overheidsuitgaven te „smoren in de kiem”.

Men kan uiteraard voor 10.000 werklozen gemakkelijker iets doen dan voor 100.000, maar zo heel gemakkelijk is het ook weer niet, wanneer de oorzaken van het ontstaan van de werkloosheid dieper liggen dan bijv. bij seizoenswerkloosheid. Bovendien kan — gesteld, dat de tegenmaatregelen effect sorteren — het gevaar ontstaan, dat de conjunctuur op een te hoog peil wordt geconsolideerd. Men zal dan wel een poosje succes hebben, maar de val

zal des te dieper zijn. Doch laten we aannemen, dat de Regering, voorgelicht door een statistische conjunctuurdienst, op het juiste tijdstip exacte aanwijzingen geeft ter aanvulling van de richtlijnen, bedoeld in het onbekende wetsontwerp, waarover het congres van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten beraadslaagde, dan kunnen wij ons in grote lijnen twee gevallen indenken:

A. de Regering meent, dat de opleving nog zal voortduren;

B. wij zijn over de top heen en moeten een depressie verwachten.

Ad. A. In onze veronderstelling past de geconstateerde toeneming van de werkloosheid wel niet, maar de Overheid — we zullen het hier nu vooral hebben over de gemeentelijke Overheid — zal haar uitgaven niettemin moeten beperken en de lasten verzwaren om het élan van de golf af te remmen. Bepalen we ons voorschijns tot de kapitaalsuitgaven; alle gemeenten zouden dan moeten beginnen met het stilleggen van de miljoenen verslindende woningbouw. Dat wil men niet. Waarom niet? Omdat op het gebied van de volkshuisvesting wan-toestanden heersen. Deze eisen zo dringend voorziening, dat men bereid is de opgaande conjunctuur in strijd met de theorie te stimuleren. We kunnen van onze Regering geen richtlijnen verwachten om de woningbouw stil te leggen.

Vlak daarachter komen de miljoenen, die tegenwoordig in de energiebedrijven worden geïnvesteerd. Moeten de gemeenten en de provincies het bij het huidige opgesteld vermogen in de centrales laten? Het is een absurditeit te veronderstellen, dat deze lichamen hun centrales en cokesfabrieken niet zouden willen uitbreiden en moderniseren terwijl de industrie, die — we veronderstelden een tijd van hoogconjunctuur — zich juist wel wil en moet uitbreiden, zowel met het oog op de eis, dat Nederland zal moeten exporteren als wegens de te verwachten structuurveranderingen als gevolg van de bevolkingstoename.

Men kan nu wel wat bruggenbouw uitstellen, maar de invloed daarvan is practisch nihil in vergelijking met die van de woningbouw, de bouw en inrichting van nieuwe centrales en cokesfabrieken en van het openleggen van nieuwe terreinen voor de bouw van woningen en industrieën. De practijk is dus: nieuwe investeringen, d.w.z. toeneming van schuld.

Ad. B. Zodra de eerste symptomen van een naderende depressie zich voordoen, zullen de gemeenten haar uitgaven eerst recht moeten uitzetten; zij zullen werken moeten gaan uitvoeren, die, omdat het een tijd van neergang is, niet productief zullen zijn, zodat het budget met rente en aflossingsbedragen zal worden bezwaard. Deze last zal niet kunnen worden opgevangen door een toename van de middelen, omdat juist een belastingverlaging moet worden doorgevoerd om het particuliere bedrijfsleven te verleiden tot het blijven produceren tegen verlaagde prijzen.

Men ziet, dat de Overheid in beide gevallen in de positie wordt gedrongen meer kapitaalsuitgaven te doen, d.w.z. meer schuld te maken. In tijd van opgang veelal productieve, in tijd van neergang meest improductieve schuld, en ten slotte zullen de gemeenten weer moeten lenen voor begrotingstekorten.

Tot welk beeld zal dit leiden?

Ik heb eens nagegaan hoe de schuld van de gemeente Rotterdam zich de laatste jaren heeft ontwikkeld.

Men kan deze schuld onderscheiden in productieve schuld, improductieve schuld en schuld wegens ongedekte budgetaire tekorten. Onder *productieve schuld* dient te worden verstaan kapitaal, belegd in: energiebedrijf, drinkwaterleiding, telefoon, havenbedrijf met handelsinrichting, veer- en dokbedrijf, tram- en autobusbedrijf en het grondbedrijf; onder *improductieve schuld* de on-

²⁾ Zie „Gemeentelijke conjunctuurpolitiek” door J. Hasper in „E.-S.B.” van 8 Juni 1949, blz. 455.

³⁾ „De les van dertig jaar”, 2e druk, blz. 254.

afgeloste schuld drukkende op: stadhuis, politiebureaux, openbare verlichting, ziekenhuizen, centraal gebouw voor de volksgezondheid, woningbouw, aanleg straten en riolering, tunnel, bruggen en gemalen, scholen, sport- en recreatieterreinen, bibliotheek, schouwburg, begraafplaatsen, alsmede de schuld, drukkende op enkele verliesgevende diensten en bedrijven, zoals de reinigingsdienst c.a., crediet- en voorschotbank, keuringsdienst van waren, openbaar slachthuis enz. De schuld, aangegaan voor *geaccumuleerde budgetaire tekorten*, dateert uit de crisis- en oorlogsjaren (1930-1947).

We kunnen deze schuld ieder jaar uitdrukken in een percentage van het geheel en deze verhouding aangeven in een gelijkzijdige driehoek, omdat de som van de drie loodlijnen, getrokken uit ieder willekeurig punt op de drie zijden constant is. Men kan aldus de ontwikkeling in de verhouding van de schuldbestanddelen gedurende een reeks van jaren in één figuur aangeven.

In onderstaande figuur zijn de volgende gegevens in beeld gebracht:

	1928	1938	1948
Product. schuld	48,89 %	48,77 %	28,51 %
Improd. schuld	51,11 %	40,72 %	41,06 %
Geaccum. tekorten	nihil	10,51 %	30,43 %
	100	100	100

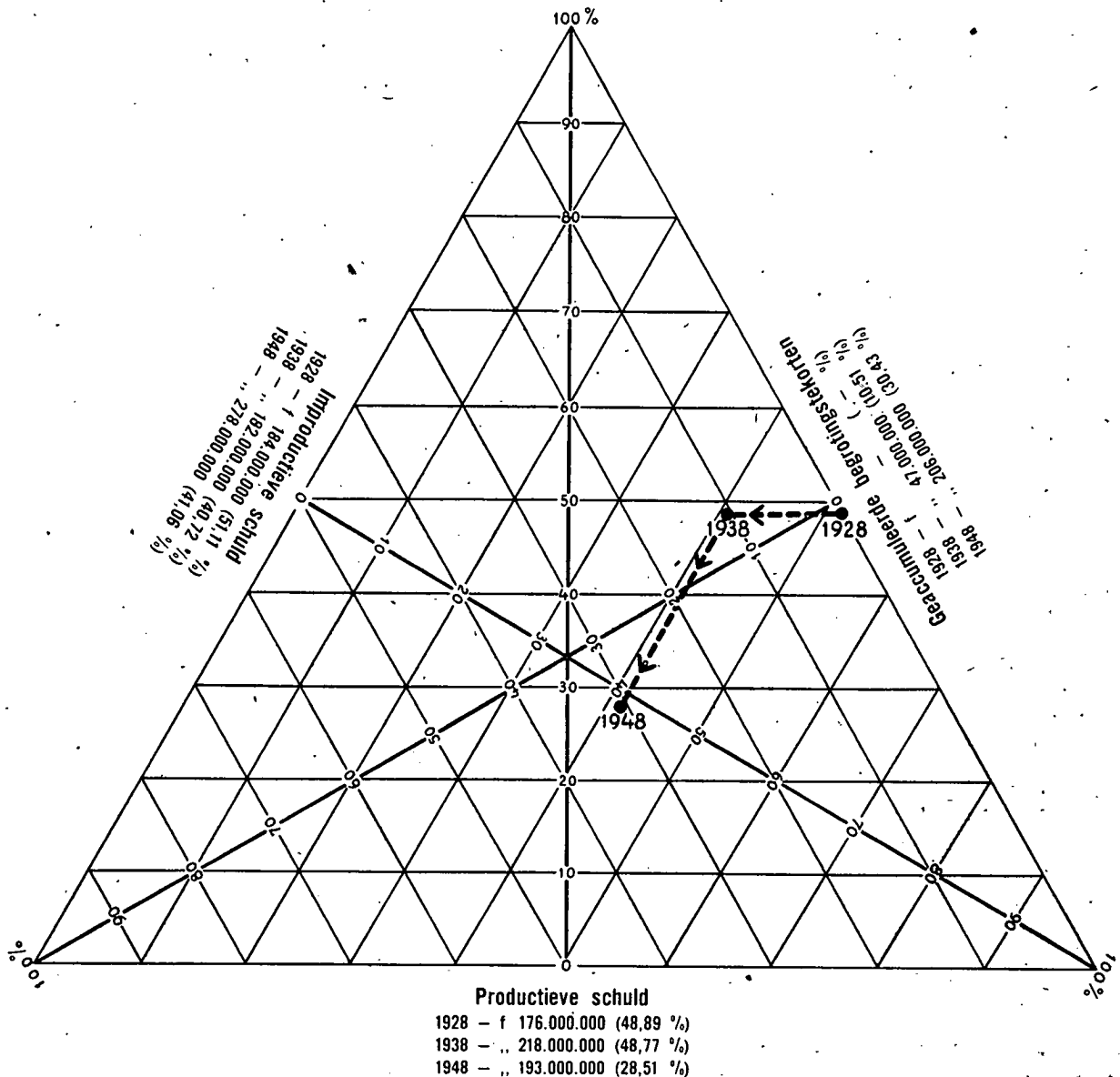
De absolute cijfers zijn in millioenen guldens:

	1928	1938	1948
Product. schuld	176	218	193
Improd. schuld	184	182	27
Geaccum. tekorten	—	47	206
Totaal	360	447	677

De stijging kan men minder ernstig achten, indien men de waardevermindering van het geld in aanmerking neemt, doch het feit blijft, dat in de samenstelling van de schuld een ongunstige wending is gekomen.

Welke verbeteringen kan men nu verwachten?

In geval A zouden de gemeenten eigenlijk geen nieuw kapitaal meer moeten investeren, doch dit is, naar we hebben gezien, om verschillende redenen niet mogelijk. Wij moeten er integendeel van uitgaan, dat de gemeenten aan woning

bouw enz. meer geld zullen besteden en dus meer zullen lenen dan zij moeten aflossen, zodat de schuld toeneemt. We mogen nu, wat de gewone dienst betreft, aannemen, dat het accres in de uitgaven wordt opgevangen door een natuurlijk accres in de belastingontvangsten, zodat het budget sluitend blijft.

Mogen we daarnaast nog veronderstellen, dat de gemeentebesturen bereid zullen zijn de belastingen op te voeren, om de bedrijvigheid te remmen? De opbrengst van die belastingverhoging zal moeten dienen om de geaccumuleerde tekorten versneld af te lossen. Wil men deze aflossing — het kan niet veel zijn — niet op de kapitaalmarkt brengen, dan zullen de gemeenten dat bedrag weer zelf moeten opnemen teneinde daarmee een reserve te kweken, die, zoals Prof. Simons opmerkt ⁴⁾, steriel moet worden belegd. De betaling van rente komt dan ten laste van de gewone dienst.

In geval B zullen de gemeenten eveneens haar schuld moeten opvoeren. De aflossingen zullen regelmatig doorgaan, maar zij zullen door de som van de nieuwe investeringen in aanzienlijke mate moeten overtroffen, wil men het gestelde doel bereiken. De gemeenten zullen in de politiek van compenserende overheidsuitgaven het in de private sector te weinig opgenomen kapitaal moeten opzuigen en besteden. Zij zullen de belastingen moeten verlagen en tekorten op de gewone dienst moeten dekken met geld, onttrokken aan de geld(kapitaal)markt. De schulden zullen dus toenemen en de gevolgen van verzwarening van de gewone dienst wegens betaling van rente en aflossing zullen tot uitdrukking komen in grotere tekorten op de gewone dienst.

Hoe men het wendt of keert, de overheidsschuld zal steeds toenemen. Dit verschijnsel is waargenomen in Amerika en in Duitsland. In „De les van dertig jaar” schrijft Prof. Tinbergen op blz. 129: „De sterke en voortdurende opleving, die het Duitse economische leven heeft doen zien tot 1939 toe — waarbij de crisis van 1937/38 werd overgeslagen — is o.i. een gevolg van deze politiek, die als conjunctuur-politiek volkomen geslaagd mag heten. Het enige economische bezwaar van grotere allure is, dat de staatsschuld daarbij voortdurend is toegenomen. Dit probleem heeft men niet kunnen oplossen, alvorens de oorlog deze oplossing geheel onmogelijk maakte”. En op blz. 209 over de Nederlandse staatsschuld schrijvende, concludeert hij: „Een verlaging van de schuld blijft echter toch aanbevelenswaardig”.

Dit is m.i. te zwak uitgedrukt. Die verlaging is noodzakelijk, doch onmogelijk, omdat conjunctuurpolitiek tot schuldverhoging leidt. Wil men deze politiek consequent doorvoeren en nochtans een verantwoord bestuur voeren, dan zal men, om in tijden van neergang uitgaven te kunnen doen, in de hausse harde en onsympathieke maatregelen moeten willen nemen, bijv. de bouwnijverheid stilleggen, nieuwe industriële ontwikkeling belemmeren door het negeren van de vraag naar een grotere hoeveelheid energie, het uitstellen van de aanleg van industrieterreinen, e.d. Want men kan maatregelen, die men wetenschappelijk verdedigt, niet toepassen als de conjunctuur daalt, indien men niet tevens bereid is de complementaire functie van de conjunctuurpolitiek in betere tijden te aanvaarden. Een beschouwing van andere aspecten zal eveneens een botsing tussen theorie en practijk tonen.

⁴⁾ Zie „E.-S.B.” van 8 Juni 1949, blz. 454 en 455.

Rotterdam.

J. HASPER.

DUITSLANDS CONJUNCTUURPROBLEMEN¹⁾.

Het essentiële kenmerk van Duitslands economische ontwikkeling is het feit, dat de industriële productie in

¹⁾ Vertaald uit de Duitse taal. Red.

Maart met 27 arbeidsdagen het niveau van 90 pCt van 1936 bereikte en dat zij zich, in arbeidsdagen gerekend, in de maanden Februari tot April gemiddeld op 85 pCt handhaafde. Daarmede zijn alle verwachtingen van het vorige jaar overtroffen. Indien de procentuele toeneming sedert de geldsanering zou voortduren, dan zou men er op kunnen rekenen, dat het niveau van 1936 nog in deze nazomer en herfst weer zal worden bereikt. Wanneer evenwel de toeneming der productie zou plaatsvinden in dezelfde mate, als in 1946/47 het geval was, dan zou Duitslands industriële productie vermoedelijk eerst begin 1951 het niveau van 100 pCt bereiken. Het is dus een niet te miskennen feit, dat door de geldsanering en vooral door de overgang naar de vrije mededinging een sterkere productietoename heeft plaatsgevonden. Vandaar, dat het terecht iedere bezoeker opvalt, dat in de winkels reeds weer een ruime goederensortering wordt aangeboden, dat iedere producent weer belangstelling voor de klanten heeft en dat iedere arbeidskracht zijn best doet de prestaties op te voeren om de reële koopkracht te vergroten.

Deze verheugende ontwikkeling van de totale productie mag evenwel niet worden overschat, want nog steeds ligt het productieniveau 15 pCt beneden dat van 1936. Zelfs wanneer het vooroorlogse niveau eenmaal weer is bereikt, is er nog sprake van een relatieve achteruitgang, want, volgens de ontwikkelingstrend tussen 1870 en 1913, zou de industriële productie in 1949 naar schatting minstens 300 pCt van die van 1936 hebben moeten bedragen, tenminste, wanneer men de logarithmische trend zo mag extrapoleren. Het bovenstaande dient slechts als houvast voor de beoordeling van de huidige toestand. Dit is te meer noodzakelijk, daar de industriële productie in de Verenigde Staten en Canada reeds ongeveer 70 pCt boven die van 1937, die van Zweden ca 50 pCt en die van Noorwegen, Denemarken en Nederland ongeveer 25 pCt boven de vooroorlogse ligt. De betekenis van het feit, dat de industriële productie in Duitsland op zulk een relatief laag peil staat, mag daarom, ondanks het geringe herstel, niet worden overschat.

Een bijzonderheid der recente ontwikkeling is de sterke spreiding in de groei der verschillende industrietakken. Zij is het gevolg van de wijziging in de structuur van de Duitse economie. Beschouwt men de industrieën, die ten tijde van de geldsanering reeds boven het gemiddelde van de totale productie lagen, dan blijkt, dat de volgende industrieën tot April 1949 vergeleken bij het eerste halfjaar van 1948 een bijzonder sterke ontwikkeling vertoonden:

Kunstzijde-industrie	+ 164 pCt
Electro-technische industrie	+ 124 pCt
Auto- en rijwielbandenindustrie ..	+ 124 pCt
Mechanische en optische industrie .	+ 113 pCt
Keramische industrie	+ 97 pCt

Beschouwt men de industrieën, die ten tijde van de geldsanering nog beneden het gemiddelde lagen, dan blijken de volgende industrieën zich gedurende de periode van het eerste halfjaar 1948 tot April 1949 bijzonder sterk te hebben ontwikkeld:

Voertuigen	+ 258 pCt
Nonferro-metalen	+ 174 pCt
IJzer en staal	+ 126 pCt
Papier	+ 120 pCt
Ertsmijnbouw	+ 120 pCt
Machines	+ 114 pCt
Aardewerk	+ 100 pCt

Deze ontwikkeling kan over het algemeen gezond worden genoemd, daar het hier vnl. de vooruitgang in de productiemiddelenindustrieën betreft, die voor de zo

dringend vereiste rationalisatie en de verhoging van de export nodig zijn. Hiertegenover staat, dat er industrieën zijn, die in deze ontwikkeling ten achter blijven, enerzijds tengevolge van de demontage en andere politieke regelingen, anderzijds door economische oorzaken; en tenslotte zijn er industrieën, die structureel in hun ontwikkeling worden belemmerd. Tot de tweede groep kunnen we de kolenmijnbouw rekenen, die gedurende de periode van het eerste halfjaar 1948 tot April 1949 met slechts 27 pCt is uitgebreid. Tot de laatste groep behoort bijv. de speelgoed- en muziekinstrumentenindustrie, waarvoor structureel, tengevolge van gebrek aan toekomstige exportmogelijkheden, nauwelijks nog ontwikkelingskansen bestaan. Het is derhalve niet toevallig, dat 22 pCt van de arbeiders in deze industrietakken werkloos is.

Deze ontwikkelingsverschillen zijn van belang in verband met de wijziging der structuur van de Duitse industrie. Deze structuurwijziging is noodzakelijk geworden op grond van de ingrijpende veranderingen van het economisch terrein, voorts tengevolge van de verschuivingen in de behoefte en tenslotte met het oog op de noodzakelijkheid, de structuur van de Duitse export aan de veranderende omstandigheden op de wereldmarkt aan te passen. Dit proces is in Duitsland nog lang niet beëindigd. Het wordt temeer vertraagd, zolang er geen volledige buitenlandse concurrentie bestaat, maar daarentegen de buitenlandse handel zich nog in talrijke bochten moet wringen door voorschriften van politieke aard. Het proces der structuurverandering moet met de nodige zorgvuldigheid worden gadegeslagen, daar de credietverlening van de keuze van een credietwaardige industrie afhangt. Eveneens moet het „long-term”-programma zo worden aangepast, dat het beantwoordt aan de structurele voorwaarden van de Duitse economie tegen de achtergrond van de Europese samenwerking.

Voor de beoordeling van de ontwikkelingskansen van enkele industrieën diene het volgende voorbeeld. Het verbruik van textielgrondstoffen per hoofd der bevolking bedroeg vóór de oorlog ca 8 kg voor kleding en 7 kg voor andere doeleinden. Voor 1949/50 is een behoefte dekking van 3 kg voor kleding en 7 kg voor andere doeleinden, dus totaal 10 kg per hoofd, bepaald. Volgens het Marshallplan rekent men voor 1952/53 op 5 kg voor kleding en 7 kg voor andere doeleinden, dus op 12 kg totaal. Daaruit blijkt, dat de industrieën, die textielgoederen voor andere doeleinden dan kleding produceren, nu reeds de verzadigingsgrens dicht zijn genaderd, zodat in ieder geval belangrijke capaciteitsverhogingen in „the long run” niet gerechtvaardigd zouden zijn. Anders is het gesteld met de kledingindustrie, welke productie klaarblijkelijk het peil van voor de oorlog nog lang niet heeft bereikt. Voor de gehele industrietak moet men verder in het oog houden, dat in het kader der moderne ontwikkeling door de grote successen op het gebied van rationalisatie in de Verenigde Staten celwol en andere nieuwe stoffen de klassieke textielstoffen wol en katoen steeds meer vervangen, zodat men in zoverre met deze ommekeer ook in bedoeld kwalitatief opzicht steeds meer moet rekenen. Hierbij wordt reeds duidelijk, dat de sterke vooruitgang van bijv. de kunstzijde-industrie structureel gerechtvaardigd lijkt.

De beoordeling van de ontwikkelingskansen van de afzonderlijke industrieën hangt ten nauwste samen met de stijging van de arbeidsproductiviteit. De Duitse industrie heeft in feite in het voorjaar van 1949 ongeveer 70 pCt van de productiviteit van 1936 bereikt. Alweer moet men zich voor ogen stellen, dat Duitsland daarmee niet alleen nog 30 pCt beneden het vooroorlogse niveau blijft, maar, daar intussen de Verenigde Staten belangrijk boven het vooroorlogsniveau kwamen, ook structureel ver ten achter is gebleven. Karakteristiek is ook in dit geval de sterke spreiding in de toeneming der productiviteit per arbeider. Terwijl de textielindustrie met 95 pCt van het vooroorlogse niveau boven het gemiddelde ligt, blijven de machine-

industrie met 62 pCt, de steenkoolmijnbouw met 62 pCt en de ijzer- en staalindustrie met 44 pCt der prestatie per arbeider in 1936, belangrijk achter. In de mijnen werd in 1936 rond 2,20 ton per werktijd geproduceerd, in 1949 daarentegen 1,37 ton. Wat zijn de oorzaken voor deze geringe arbeidsproductiviteit? In de eerste plaats is het Duitse bedrijfsleven belast met een grote reeks onproductieve reparatiewerkzaamheden. Door de verwoestingen alleen zijn veel ondernemingen gedwongen aan arbeidskrachten opruimingswerkzaamheden op te dragen, zonder dat de productie-opbrengst stijgt. Hierbij komt de te geringe machine-outillage eenvoudig als gevolg van het achterblijven van de Duitse industrie. Terwijl in de Verenigde Staten op één wever in de textielindustrie zelfs 40 weefstoelen voorkomen, bedraagt in Duitsland de bezetting dikwijls slechts 6 tot 8 weefstoelen. Talrijke voorbeelden van het lage niveau, waarop de techniek staat, zouden kunnen worden gegeven. Een volgende oorzaak is de gedeeltelijk geringere geneigdheid tot werken. Voorbeelden daarvoor zijn de mijnbouw en de bouwnijverheid, waar om sociologische redenen, evenals in Engeland, klaarblijkelijk slechts een beperkte prestatie is te bereiken. Voorts wordt door de gebrekkige organisatie van het gehele productie- en distributie-apparaat het Duitse bedrijfsleven ongunstig beïnvloed. Als gevolg van de ver doorgevoerde ordening van het economisch leven gedurende de laatste twaalf jaren zijn er nog zoveel gevallen van „Überorganisation”, dat de gemiddelde productiviteit niet anders dan zeer laag kan zijn. Als actuele moeilijkheden kunnen tenslotte nog worden vermeld de vaak voorkomende stagnatie in de grondstoffenvoorziening, zodat de arbeidskrachten in dienst worden gehouden, onafhankelijk van de benutting van de bedrijfscapaciteit en verder de bovenmatige inkomsten- en winstbelasting, die iedere neiging tot rationalisatie in de kiem smoren.

Wanneer men met deze verschillende aspecten rekening houdt, wordt de lage arbeidsproductiviteit per hoofd begrijpelijk. Want de gevolgen zijn hoge kosten, hoge prijzen, laag reëel inkomen en geringe mogelijkheid tot sparen. Het behoeft derhalve geen verwondering te wekken, dat het reële inkomen t.o.v. dat van voor de oorlog nog zeer laag is. Volgens opgaven der vakverenigingen bedroeg het nominale weekloon begin 1949 133 pCt van dat van 1938. De kosten van levensonderhoud bedroegen, wanneer men ze hoger schat dan in de index van kosten van levensonderhoud tot uitdrukking komt, 170 pCt van die van 1938. Het reële loon ligt dienovereenkomstig 22 pCt beneden het vooroorlogse niveau. Deze daling van het reële loon is, sociaal gezien, moeilijk te dragen, daar deze niet in alle lagen der maatschappij even groot is. Onjuist — uit het oogpunt der massa-psychologie gezien — is derhalve het optreden van relatief kleine groepen, die in de laatste maanden door het achterhouden van goederen en op andere wijze grote winsten maakten. De daling van het reële loon is echter vooral ook daarom van sociaal oogpunt uit gezien moeilijk te dragen, omdat uiteraard iedereen geneigd is om de verbruikstandaard van voor de oorlog als norm te nemen. De consument wordt in die neiging versterkt, doordat de winkels thans een ruime goederensortering aanbieden, zodat de kwaliteitsgoederen ter beschikking staan. De consument aan het verstand te brengen, dat er na de opheffing der rantsoenering, weliswaar bepaalde goederen zijn, maar dat men die niet zonder meer kan kopen, is een moeilijk her-opvoedingswerk, dat, nadat er in Duitsland vele jaren rantsoenering heeft bestaan, maar langzaam zal voortschrijden.

Stelt men evenwel tegenover deze daling van het reële loon de verminderde productiviteit per hoofd, dan blijkt echter, dat het reële loon relatief nog te gunstig is. De oplossing kan dus slechts liggen in een verhoging der arbeidsproductiviteit door verdergaande rationalisatie der bedrijven en uitbreiding van het systeem van prestatie-loon. De gebruikelijke tegenwerping, dat uitbreiding der

industrie door kapitaalgebrek wordt verhinderd, kan worden bestreden door er op te wijzen, dat in zulke kapitaalarme periodes om te beginnen, dat technische kapitaalgebrek, waarmee geen kapitaal is gemoeid, gebruik moet worden gemaakt. Hiertoe behoort ook het middel van het leiding geven aan de arbeiders, te meer, daar men zelfs in de Verenigde Staten de laatste tijd meer en meer inziet, dat een bepaalde sociale politiek van belang kan zijn voor verhoging der arbeidsprestatie. Een der belangrijkste mogelijkheden van opvoering der arbeidsprestatie is 'nog gelegen in herverdeling der arbeidskrachten over de verschillende gebieden en branches volgens criteria van bekwaamheid en ervaring. Zo wordt het aantrekken van geschoolde arbeiders naar de vluchtelingengebieden, zoals Sleeswijk-Holstein, uit het Roergebied, waar zij nodig zijn, nog althint bemoelijkert de arbeidsmarkt aan woningen. Talrijke andere, niet op economisch terrein liggende, oorzaken beheersen nog de arbeidsmarkt en verhinderen op deze wijze de tewerkstelling van de arbeidskrachten onder de op een gegeven oogenblik, voor het bereiken van een maximale productiviteit, meest gunstige voorwaarden.

Hieruit blijkt duidelijk, dat de huidige werkloosheid ten dele geen zuivere conjunctuurele werkloosheid is, maar speciale oorzaken heeft. Zo is de toeloop naar de arbeidsbureaux sinds de geldsanering vooral gestegen door de aanmelding van diegenen, die zich voorheen een inkomen verschaffen uit ruilhandel. Vele vrouwen en bejaarde lieden melden zich eerst nu bij het arbeidsbureau, omdat zij tot nu toe geen bepaalde geregelde werkzaamheden verrichtten. Bovendien komt ca 70 pCt van het aantal werklozen, totaal 1,2 mln personen omvattend, geheel voor rekening van Sleeswijk-Holstein, Beieren en Neder-Saksen. Dat zijn dus echte vluchtelingen, waarvoor slechts voorwaarde is te verwachten. Wanneer in Sleeswijk-Holstein aan de inderdaad werkende arbeiders nog een relatief hoog loon wordt betaald, maakt dit derhalve wel een wonderlijke indruk. Het aandeel van de door het wijzigingsproces werkloos gewordenen is dus zeer groot, en beter daar vele ondernemingen trachten een jongere en beter geschoolde kracht in dienst te nemen, om dan twee oudere of minder geschikte arbeiders te ontslaan. In ieder geval bestaat nog een uitgesproken gebrek aan vakarbeiders voor de machinebouw, de ijzer- en staalindustrie, de metaalbewerking en de electro-technische industrie. Tenslotte mag echter niet uit het oog worden verloren, dat 17 pCt van alle werklozen uit de kringen van kantoorpersoneel en van personeel van overheidsdiensten afkomstig is, die dus na het prijsgeven van de geleide economie vrijkwamen, en dat een ongeveer even hoog percentage uit allerlei hulparbeiders bestaat, die nu eenmaal slechts over geringe bekwaamheid beschikken. Men kan dus veronderstellen, dat slechts ongeveer de helft van deze 1,2 mln conjunctuurele werklozen zijn, zodat het aantal minder verontrustend is, dan het lijkt.

Een uitweg uit deze toestand kan slechts in een strenge selectie naar prestatie over de gehele linie, zowel bij arbeiders en employé's, als bij ambtenaren en ondernemers, worden gezocht. Voor zover de werkloosheid dit proces bevordert is zij een harde, doch noodzakelijke maatregel. Gaat ze echter verder, dan moet zij met maatregelen op het gebied van de conjunctuurpolitiek worden aangepast. Tegelijkertijd geeft de toestand aanleiding om het gemiddelde ontwikkelingsniveau van de Duitse arbeider zoveel mogelijk te verhogen, daar naar hoog-gequalificeerde arbeidskrachten een typisch structurele vraag bestaat.

Het Duitse werkgelegenheidsprobleem hangt niet in de laatste plaats samen met de ontwikkeling van de buitenlandse handel. Deze heeft thans een veel grotere betekenis dan voor de oorlog. Nu is weliswaar de uitvoer in het eerste kwartaal van 1949 driemaal zo groot als in het eerste halfjaar van 1948, zodat de in- en uitvoer van industrieproducten niet alleen in evenwicht zijn, maar

er zelfs een saldo ten gunste van de uitvoer is. Daar staat echter tegenover, dat de invoer van voedingsmiddelen en grondstoffen eveneens is gestegen en stijgen moet, zodat het saldo van het geheel noodzakelijkerwijze passief is. Vermindering van de invoer van agrarische producten is niet nodig, daar per hoofd der bevolking momenteel slechts 26 hectare voor landbouw geschikt grond ter beschikking staat, tegen 41 hectare in 1936. Daardoor moet de invoer in ruime mate de plaats der exportindustrie innemen. Daarom rijst de vraag, welke exportindustrieën goede vooruitzichten bieden. In het begin van 1949 kwam 80 pCt van de totale uitvoer voor rekening van de steenkolenmijnen, de textielindustrie, de ijzer- en staalindustrie, de machinebouw en de chemische industrie. Daarvan zullen voor de komende tijd er twee industriegroepen nog slechts tijdelijk exportresultaten kunnen boeken, terwijl de toekomst aan de twee laatstgenoemde industrieën is. De chemische industrie zorgde vóór de oorlog voor ongeveer $\frac{1}{3}$ van de netto-deviezenopbrengst!

Bij de klachten over de Duitse uitvoer staat het argument van de te lage buitenlandse prijzen op de voorgrond. Met het oog hierop wordt een koersverlaging van 30 tot 20 of minder dollarcent bepleit. Hierbij wordt echter over het hoofd gezien, dat iedere wisselkoersverandering slechts gedurende korte tijd voordelig voor de export is, daar het buitenland zich dadelijk pleegt aan te passen.

Bovendien wordt, gezien de grote behoefte aan importgoederen de invoer overeenkomstig duurder. Daarbij komt nog, dat de noodzakelijke aanpassing van kosten en kwaliteit aan de nieuwe wereldmarktomstandigheden slechts wordt verschoven. Daarom is het nodig, het zich langzaam aankondigende rationalisatieproces van het Duitse bedrijfsleven te versnellen, en de Duitse ondernemers te dwingen tot verdere ontwikkelde industriële landen te concurreren. Het kan immers niet in het belang der Europese betalingsbalans zijn, dat Duitsland niet in staat is om op de duur zijn invoer zelf te betalen. Om die reden kan het lage reële inkomen bij de lage stand der techniek niet worden veranderd, zonder dat de exportmogelijkheden van Duitsland nog slechter worden. De oplossing kan slechts in een omschakeling van de Duitse exportindustrie naar uitvoer van productiemiddelen van prima kwaliteit liggen, waardoor de Duitse export ook op de snelste wijze aan de nieuwe wereldmarktomstandigheden kan worden aangepast.

Wanneer het *crediet- en financieringsprobleem* in de publieke discussie op de voorgrond treedt, dan wordt het accent in zoverre verkeerd gelegd, dat dit in werkelijkheid bij het probleem der kapitaalvorming ligt. De sedert de geldsanering tot nu toe plaatsvindende productiestijging kon voor een belangrijk deel met middelen der interne financiering worden bekostigd, dank zij de stijgende prijzen en de dalende kosten per eenheid product. Nu in de laatste tijd het prijsniveau min of meer constant blijft, worden de mogelijkheden van interne financiering beperkt. Bovendien vertoont een reeks consumptiegoederenprijzen een tendentie tot dalen. Het laatste feit heeft er toe geleid, dat men van een deflatieproces spreekt. Een nauwkeurig onderzoek wijst evenwel uit, dat dit onjuist is, zolang er geen algemene prijsdaling optreedt, doch nog steeds enige prijsgroepen een tendentie tot stijgen vertonen. In ieder geval heeft het tot rust komen van de prijsontwikkeling de mogelijkheden van interne financiering beperkt, nog afgezien van het feit, dat met een toenemend gebruik van de capaciteit ook de mogelijkheid van verlaging der productiekosten per eenheid vermindert. Hierdoor komt het credietprobleem op de voorgrond. Slechts bestaat het gevaar, dat het publiek hiervan een verwrongen beeld krijgt, daar het in werkelijkheid gaat om een zuiver kapitaalvormingsproces en Duitsland zich voor de vraag ziet gesteld, waar de middelen voor uitbreiding van de fabrieksinstallaties vandaan moeten komen.

De particuliere kapitaalvorming heeft in het eerste

kwartaal van 1949 ca D.M. 100 mln bedragen. Dit bedrag is gering en zal vooreerst ook gering blijven, daar het reële nationaal inkomen momenteel niet meer dan 70 pCt van dat van 1936 of 57 pCt van dat van 1938 bedraagt. Daar met het dalende reële inkomen ook het investeringsquotum afneemt, kan tegenwoordig ook geen grote kapitaalvorming worden verwacht. In 1932 bedroeg het investeringsquotum 9 pCt. Wanneer men rekening houdt met de hoge belastingdruk en de sterke neiging om de achterstallige behoefte te dekken, dan zou onder de huidige omstandigheden een investeringsquotum van 5 pCt reeds zeer hoog zijn. Dit zou bij een nationaal inkomen van D.M. 52 mrd neerkomen op een bedrag van D.M. 2,5 mrd voor vervangingsinvesteringen en nieuwe investeringen. Dienovereenkomstig zou de toeneming van de inleggingen bij de spaarbanken, gerekend van het huidige niveau, moeten verduubbelen. Zulk een spaarquotum is echter bij een saldo van slechts D.M. 2 mrd aan inleggingen weer onwaarschijnlijk hoog. Uit dit probleem blijkt, hoe noodzakelijk het is, dat het prijsniveau stabiel wordt gehouden om de neiging tot sparen te verhogen en op deze wijze het jaarlijkse spaarvolume te vergroten.

De particuliere kapitaalvorming wordt bovendien belemmerd, doordat de inkomenspyramide een neiging tot verbreding vertoont. Het aandeel van de lagere inkomensgroepen in het op zich zelf reeds zo geringe nationaal inkomen is gestadig gestegen. Hierdoor is noodzakelijkerwijs de neiging tot consumeren versterkt en de neiging tot sparen verminderd. Alleen het aandeel van inkomens van D.M. 400 en meer is, wanneer men rekening houdt met de prijsveranderingen in de na-oorlogse jaren van 35 pCt tot 21 pCt gedaald. Hieruit vloeit de verstreckende consequentie voort, dat of het totale inkomen belangrijk moet worden verhoogd, of anders bij gelijkblijvend totaalinkomen de groep der lagere inkomens bij de kapitaalvorming moet worden betrokken. Geen credietverstrekking is in staat blind te maken voor het feit, dat alleen het afzien van verbruik voorwaarde voor kapitaalvorming is.

Tenslotte wordt de particuliere kapitaalvorming belemmerd door zware sociale lasten. Indien het individuele of gezinsloon al toereikend zou zijn, dan wordt het belast met heffingen ten gunste van ca 3 mln personen (met familieleden), die sociale rente-uitkeringen genieten, 3 mln steuntrekkers, 2 mln oorlogsinvaliden en nabestaanden van in de oorlog gevallen en ongeveer 1 mln ondersteunde werklozen, d.w.z. 9 mln ondersteuning behoevend, of wel 20 pCt van de bevolking, moeten door de werkende bevolking worden onderhouden. Terwijl in 1928 tegenover één werkende persoon 2,07 consumenten stonden, was de verhouding in 1948 1 : 2,55, d.w.z. 20 pCt meer. Dit overgedragen inkomen wordt geconsumeerd en verhoogt niet de arbeidsvreugde van de werkende bevolking.

Bedenkt men voorts nog, dat de bezettingskosten van de drie militaire Regeringen het nationaal inkomen met ca 8 pCt belasten, dan wordt het duidelijk, dat de mate van credietverlening overeen moet stemmen met de mogelijkheden tot kapitaalvorming, wil men een stijging van het prijsniveau vermijden.

Gezien deze toestand bestaat slechts deze oplossing, dat de lagere inkomensklassen tot vrijwillige besparingen worden aangespoord, of dat het noodzakelijke spaarbedrag d.m.v. dwang wordt bijeengebracht, dan wel, dat Duitsland afziet van een spoedig herstel. Het ligt voor de hand, dat men de laatste twee wegen niet kan gaan, zodat alle mogelijkheden van het kleine- en het doelsparen moeten worden uitgebuit om vergroting van het spaarvolume te verkrijgen. De andere oplossing bestaat in het zo veel mogelijk inschakelen van de sociale rentetrekken. Daar dit met volledige kapitaalsintensiviteit niet mogelijk is, moet een deel dezer klasse arbeidsintensief te werk worden gesteld, opdat tenminste een geringe bijdrage tot het sociale product wordt geleverd. Hiervoor zullen echter

practisch openbare middelen moeten worden beschikbaar gesteld, daar immers van particuliere zijde tewerkstelling om redenen van rentabiliteit niet mogelijk is.

Wanneer hiermee is aangetoond, dat voor de particuliere kapitaalvorming zekere grenzen bestaan en wanneer men duidelijk inziet, dat op kapitaalvoer door particulieren uit het buitenland, binnen afzienbare tijd niet mag worden gerekend, dan rest slechts het middel van financiering der investeringen door anticipatie uit openbare en andere credietbronnen. Voor het eerste geval zijn in zoverre de voorwaarden aanwezig, dat de belastingontvangsten tegen alle verwachting in goed zijn geweest, zodat de openbare kassen over relatief ruime middelen beschikken. Weliswaar is de heffing van deze hoge belastingen, zoals werd aangetoond, economisch gezien onjuist, maar aan de andere kant kunnen op deze manier deze openbare middelen nuttig worden besteed. Het komt er alleen maar op aan dat zij niet voor consumptie worden aangewend, maar via de Herstelbank of voor grote investeringen, of voor de financiering van de inschakeling der werklozen en vele sociale rentetrekken worden aangewend. Van grote conjunctuurpolitieke betekenis zou het echter zijn indien de belastingtarieven werden verlaagd om een aansporing tot investeringen te vormen. Deze laatste weg zou reeds daarom van gezonde zin getuigen, omdat in het kader der structuurwijziging in de Duitse industrie enerzijds zoveel individuele investeringen en anderzijds zulke omvangrijke uitgestelde investeringen (bijv. in de electriciteitsbedrijven) moeten worden uitgevoerd, dat de rentabiliteits-eisen voor de aanwending dezer middelen niet hoog genoeg kunnen worden gesteld.

De ingeslagen richting in de Duitse economische politiek, nl. het sterker naar voren laten komen van de vrije markt, zou juist ook voor de kapitaalmarkt moeten worden gevolgd. Dat sluit, zoals reeds is aangetoond, niet uit, dat uit de openbare middelen zekere collectieve behoeften bevredigd en de kosten van investeringen van algemeen economisch belang moeten worden bestreden.

Afgezien van het bij wijze van credietverlening aanwenden van deze liquide openbare middelen bestaan tegenwoordig nog de tegenwaarde van de Duitse invoer, de zgn. „counterpart funds”, die als investeringscredieten ter beschikking van het bedrijfsleven kunnen worden gesteld. Momenteel zijn door de militaire Regering enige honderden millioenen vrij gegeven, alleen voor de spoorwegen en voor de mijnbouw. Het is te verwachten, dat nog meer bedragen daarvoor zullen worden vrijgegeven, vooral daar deze stortingen immers stijgen naarmate de invoer toeneemt.

De derde mogelijkheid is een beroep op de centrale bank. Deze methode is echter slechts gerechtvaardigd, wanneer tegelijkertijd het prijsniveau constant wordt gehouden, d.w.z., dat het credietvolume niet sneller stijgt dan het productievolume. Daarom is het basisprobleem van de Duitse conjunctuur hierin gelegen, dat door zeer ver doorgevoerde rationalisatie de reële koopkracht vergroot, de spaarmogelijkheid verhoogd en op deze wijze het in het vorig jaar ingeluide consolidatie proces gecontinueerd wordt. Het credietapparaat staat op het punt zich zijn financieringstaak bewust te worden. De wissel verkrijgt grotere betekenis. De kapitaalmarkt vertoont echter nog altijd zo goed als geen leven. Het zal derhalve een probleem voor de naaste toekomst zijn, in hoeverre het gelukt, de effectenmarkt nieuw leven in te blazen en daarmee de ongecontroleerde interne financiering te vervangen door beschikbaarstelling van middelen van de georganiseerde kapitaalmarkt. Daarmee zou dan ook de voorwaarde zijn geschapen voor kapitaalimport uit het buitenland, welke, gezien de eigen geringe spaarmogelijkheden, het enige geschikte middel zou zijn om op de normale manier Duitslands wederopbouw te bespoedigen, hetgeen zeker niet in de laatste plaats in het belang van alle handelspartners zou zijn. Want de

economische theorie heeft reeds lang ingezien, dat ieder land slechts bij de hoogst mogelijke reële koopkracht van zijn handelspartner belang kan hebben, daar alleen op die manier een markt voor de afzet van producten van voortreffelijke kwaliteit kan worden geschapen.

Münster (Westfl.).

Prof. Dr W. HOFFMANN.

AANTEKENING.

HET DERDE VERSLAG VAN DE NEDERLANDSE REGERING BETREFFENDE DE WERKING VAN HET E.R.P.

Kort geleden verscheen het derde rapport van de Nederlandse Regering over de werkzaamheden in het kader van het E.R.P. verricht en over de onder het E.R.P. gemaakte vorderingen¹⁾. Dit derde „Progress Report” is gedateerd 15 Mei 1949 en bestrijkt het eerste kwartaal van dit jaar.

In afwijking van de vorige verslagen wordt ditmaal niet nagegaan hoe de ontwikkeling der economische groot-heden zou zijn geweest, indien de hulpverlening geheel achterwege was gebleven. In de volgende verslagen zal echter een vergelijking mogelijk zijn tussen de plannen voor het fiscale jaar 1948/49 en de verwezenlijking daarvan, terwijl voorts een schatting mogelijk zal zijn van de mate waarin de voor 1952/53 gestelde doeleinden zullen worden gerealiseerd.

Evenals de beide vorige verslagen vangt dit verslag aan met een kort overzicht van de door de O.E.E.C. bereikte resultaten gedurende het betreffende kwartaal. Bij besluit van de „Council of the O.E.E.C.” van 17 Februari jl. werd een „Consultative Group of Ministers” ingesteld, die voor het eerst van 4 tot 9 Maart te Parijs vergaderde. De besprekingen betroffen een aantal voorstellen, die beoogden acht principes van de door de organisatie te volgen politiek te verwezenlijken. De inhoud van deze acht principes, die, tezamen met enige voorstellen en suggesties voor de te volgen politiek, in het op 26 Maart jl. vastgestelde „Plan of Action 1949/50” zijn opgenomen kan als volgt worden samengevat. In de eerste plaats moet het jaar 1949 voor alle deelnemende landen een jaar zijn van financiële en monetaire stabilisatie. Voorts werd vastgesteld, dat een snelle vermeerdering van de exporten, waartoe ook de onzichtbare exporten worden gerekend, een essentiële voorwaarde is voor het succes van het E.R.P. Een voortdurende bestudering van de importprogramma's zou het gevaar, dat een grote en plotselinge daling der importen voor de Westeuropese economie met zich zou brengen, moeten voorkomen. Te zelfder tijd zullen stappen worden gedaan om onderlinge schuldposities van de Europese landen te ondervangen en met behulp van een doeltreffend inter-Europees betalingssysteem bij te dragen tot uitbreiding van de handel tussen de deelnemende landen. Investeringsprogramma's moeten volgens de hieronder genoemde richtlijnen worden bevorderd en gecoördineerd.

1. Door te voorkomen, dat een productiecapaciteit wordt bereikt, die Europa's eigen behoeften en exportmogelijkheden te boven zou gaan en daardoor tot verspilling zou leiden.
2. Door zich te concentreren op projecten, die de beste mogelijkheden bieden voor verbetering van de Europese betalingsbalans, in het bijzonder t.o.v. het dollar-gebied.
3. Door speciale aandacht te schenken aan investeringen in overzeese gebiedsdelen.

Er zal een systeem worden ontworpen volgens hetwelk de deelnemende landen hun investeringen zouden kunnen coördineren en inlichtingen, die noodzakelijk zijn voor het

¹⁾ Een overzicht van de inhoud van het eerste en het tweede „Progress Report” vindt men resp. in „E.-S.B.” van 29 December 1948, blz. 1035 en in „E.-S.B.” van 23 Maart 1949, blz. 237.

gezamenlijk nemen van besluiten, zouden kunnen uitwisselen.

Voorts besloot de „Council” van tijd tot tijd de vooruitgang in de realisering van bovengenoemde doelstellingen d.m.v. periodieke rapporten, die de deelnemende landen aan de organisatie moeten voorleggen, te inspecteren.

In hetzelfde hoofdstuk wordt de voortgang in de voorbereiding van „Benelux”, aan de hand van het Haagse Protocol²⁾ besproken.

Ten aanzien van de in het vorige verslag vermelde proceduremoelijkheden merkt het verslag op, dat de voorstellen van de Nederlandse autoriteiten in principe door de E.C.A. zijn aanvaard, hetgeen Nederland een aanmerkelijk verlies aan dollars bespaart.

Hoofdstuk twee bevat een overzicht van de goederen en diensten, welke Nederland in het kader van het E.R.P. heeft ontvangen. In het eerste kwartaal werd een bedrag van \$ 76,2 mln als directe hulp aan ons land toegewezen. Aankopen uit Bizonia konden hiermede niet worden gefinancierd. De totale toewijzingen, die Nederland ontving gedurende het eerste E.R.P.-jaar beliepen \$ 406,2 mln, nl. \$ 129,5 mln in de vorm van leningen en \$ 276,7 mln in de vorm van schenkingen. Bovendien werd, zoals uit onderstaande tabel blijkt, enerzijds van verschillende landen hulp in de vorm van „conditional aid” ontvangen, anderzijds aan diverse landen verleend.

Door en aan Nederland verleende trekkingsrechten in het fiscale jaar 1948/49.

(in mln dollars)

Landen	Ontvangerbedrag	Gebruikt t/m 31 Mrt 1949		Verleend bedrag	Gebruikt t/m 31 Mrt 1949	
		bedrag	percentage ¹⁾		bedrag ²⁾	percentage ¹⁾
België	72,5	54,4	75	—	—	—
Bizonia	8,5	6,4	75	—	—	—
Fransé zone	—	—	—	2,0	0,9	43
Oostenrijk	—	—	—	1,0	0,8	75
Griekenland	—	—	—	5,0	0,8	16
Turkije	—	—	—	0,8	—	—
Noorwegen	—	—	—	2,5	1,9	75
Zweden	2,0	1,5	75	—	—	—
Totaal	83,0	62,3	75	11,3	4,2	37

¹⁾ Maximaal 75 pCt van de totale trekkingsrechten voor het fiscale jaar 1948/49 kon worden gebruikt.

²⁾ Verschillen tussen „Totaal” en de som der posten zijn ontstaan door afrondingen.

De onder het E.R.P. gerealiseerde importen beliepen per ultimo Maart 1949 \$ 262,9 mln, waarvan \$ 67,9 mln aan broodgraan. De „local currency account” bedroeg per 1 April 1949 ca \$ 250 mln.

Het derde hoofdstuk, dat aan Indonesië is gewijd, is, daar geen nieuwe toewijzingen aan Indonesië werden verstrekt, zeer kort. De toewijzingen, die voor het tweede kwartaal 1948 t/m het eerste kwartaal 1949 totaal \$ 68,6 mln bedroegen, werden, toen het duidelijk werd, dat de hulp in het eerste kwartaal van 1949 niet zou worden hervat, door de E.C.A. tot \$ 61 mln verminderd.

In het vierde hoofdstuk illustreert het verslag aan de hand van talrijke tabellen de economische ontwikkeling van Nederland gedurende de verslagperiode. De tendenties, die in het vorige verslag naar voren kwamen, vonden opnieuw vestiging en over het algemeen was de verdere ontwikkeling gunstig. Slechts ten aanzien van de internationale binnenvaart en de zeevaart is het verslag minder optimistisch. Zij vertoonden nl., vooral tengevolge van het verleggen van het goederenverkeer met het Roergebied naar de Noordduitse havens, nog geen verbetering. Boven-

³⁾ Zie voor de tekst van dit Protocol de aantekening: „Het Protocol der Benelux-conferentie” in „E.-S.B.” van 16 Maart 1949, blz. 217.

dien daalden de cijfers van het luchtverkeer in de verslagperiode aanzienlijk, hetgeen in hoofdzaak is toe te schrijven aan internationale moeilijkheden en wel in het bijzonder aan het intrekken der landingsrechten voor de K.L.M. door zekere Aziatische landen. Ten aanzien van de monetair situatie bestaat de indruk, dat de inflationaire tendenties, hoewel nog aanwezig, belangrijk zijn verzwakt, waartoe het deflationaire effect van de op de „local currency account” gestorte bedragen belangrijk heeft bijgedragen. Aan de stijging der geldinkomens begint een einde te komen, terwijl een afnemende van de vraag, in het bijzonder op het gebied van amusement, ontspanning en luxe-artikelen, valt te constateren. Er behoeft evenwel geen vrees te bestaan, dat de deflatoire krachten op hun beurt gevaarlijke afmetingen zullen aannemen.

Interessant is het overzicht van het aantal personen, dat na de bevrijding emigreerde. Hierbij dient te worden opgemerkt, dat slechts die emigranten zijn opgenomen, die over een deviezenvergunning voor immigratiedoeleinden beschikten; het werkelijk aantal is dus veel groter.

Emigratie.

Land van immigratie:	1946	1947	1948	Totaal
Argentinië	12	57	257	326
Australië	23	95	733	851
Brazilië	40	140	200	380
Canada	9	2.361	6.742	9.112
Frankrijk	23	73		
Nieuw-Zeeland	—	8	90	98
Verenigde Staten	369	2.911	3.672	6.952
Zuid-Afrika	16	1.062	2.716	3.794
Overige landen	181	658	± 590	± 1.430
Totaal	673	7.365	± 15.000	± 23.000

. betekent: gegevens ontbreken.

In de slotopmerkingen zegt het verslag, dat Nederland, hoewel in vele opzichten weer een normale toestand heerst, zich nog steeds in een overgangsstadium bevindt, waarin vele moeilijkheden moeten worden overwonnen. In de eerste plaats moet de invoer, in tegenstelling met voor de oorlog, toen het deficit in de handelsbalans werd gedekt door inkomsten uit investeringen, transportdiensten en handelswinsten, voor een groter percentage door de uitvoer worden gedekt. Stimulering der industrialisatie is zowel hiervoor, als voor het scheppen van werkgelegenheid voor de, ieder jaar met ca 40.000 personen toenemende, werkende bevolking, van groot belang. Voorts zal aandacht moeten worden geschonken aan de Nederlandse zeevaart en de internationale tussenhandel. Verdere ontwikkeling van de handel met Duitsland en een intensieve samenwerking met Indonesië kunnen in sterke mate tot het economisch herstel bijdragen. Buitenlands begrip voor deze problemen, die voor Nederland van zo groot belang zijn, is echter een vereiste.

Wanneer bovengenoemde problemen alle tot een spoedige en gezonde oplossing worden gebracht, zou een betalingsbalansevenwicht in 1952/53 goeddeels mogelijk zijn, echter zonder evenwicht t.o.v. de verschillende valutagebieden.

De Nederlandse Regering is er zich van bewust, dat de vroegere economische structuur niet geheel kan worden gehandhaafd en heeft vroegtijdig besloten nieuwe wegen in te slaan. De economische unie met België is hiervan het meest sprekende voorbeeld. Door nationale inspanning en nauwe samenwerking met de Benelux-partners zullen de voorwaarden moeten worden geschapen voor het bereiken van economische levensvatbaarheid op het moment, dat de Amerikaanse hulp wordt beëindigd.

BEDRIJFSECONOMISCHE NOTITIES.

LEVENSVZERKERINGBEDRIJF EN INDUSTRIE-FINANCIERING.

Het financieren van ondernemingen door levensverzekeringmaatschappijen is een vraagstuk van de allergrootste

betekenis. Hier wordt immers over de vraag beslist, of de besparingen van grote massa's der bevolking al dan niet voor investering in het bedrijfsleven kunnen worden aangewend. De volledigheid van de jaarverslagen der levensverzekeringmaatschappijen stelt in staat een oordeel te vormen over de ontwikkeling, welke zich op dit punt voordoet.

Bij een dezer instellingen, de N.V. Levensverzekering-Maatschappij van „De Nederlanden”, van 1845, blijkt een grote belangstelling te bestaan voor de financiering van het bedrijfsleven.

De groei van het bedrijf dezer maatschappij komt tot uiting in de toeneming van de premiereserve en de daar tegenover staande activa, zoals blijkt uit de volgende samengetrokken balansen:

TABEL I.

Balansen per ult. 1947 en 1948:

Activa	1947		1948		Passiva	1947		1948	
	(x f 1 mln)		(x f 1 mln)						
Beleggingen	247,2	273,9	Kapitaal	2,0	2,0				
Overige activa	15,9	10,9	Reserves	8,0	7,7				
			Premiereserve	239,4	262,3				
			Overige passiva	13,7	12,8				
				263,1	284,8				
				263,1	284,8				

Voor ons doel zijn speciaal de mutaties in de beleggingen van belang. In tabel II (Zie blz. 521) zijn daartoe de veranderingen van 1947 op 1948 in de belangrijkste beleggingen nader geanalyseerd. Het resultaat hiervan is zeer opmerkelijk.

Niet alleen dat de aanwas van middelen grotendeels buiten de Overheid is belegd, bovendien heeft nog een aanzienlijke omzetting plaatsgevonden van kortlopend overheidspapier ten gunste van belegging in het bedrijfsleven en, hoewel in mindere mate, in woningbouw. Het grote bedrag dat werd geïnvesteerd in leningen op schuldbekentenis aan het bedrijfsleven, verdient nadere beschouwing. Per ultimo 1948 bedroeg het totaal uitstaande bedrag dezer categorie van leningen f 40,2 mln (*exclusief* leningen aan de dochtermaatschappij, de 's-Gravenhaagsche Hypotheekbank, welke door ons als indirecte hypotheek zijn opgevat). De relatief grote omvang van het bedrag van f 40,2 mln blijkt duidelijk, indien wij het vergelijken met de overige beleggingen van de maatschappij, die in onderstaande tabel voorkomen.

TABEL III.

Verdeling der beleggingen per ult. 1948.

	(x f 1 mln)	in pCt
Onroer. goed en hypotheek.		
Onroerend goed	20,2	
Hypotheek (direct en indirect)	39,0	
	59,2	22
Overheid.		
Gemeenten, provincies en schoolbesturen (obligaties en leningen op schuldbekentenis)	20,8	
Staatsobligaties, schatkistpapier en grootboeken	110,6	
	131,4	48
Bedrijfsleven.		
Aandelen	28,8	
Obligaties	3,9	
Leningen op schuldbekentenis	40,2	
	72,9	27
Overige beleggingen	10,4	3
Totaal	273,9	100

TABEL II.

Mutaties 'der beleggingen in 1948.
(× f 1 mln)

Toeneming		Afneming	
Vast goed	1,4	Overheid:	
Hypotheeken { direct	4,0	Schatkistpapier en -promessen	50,7
{ via 's-Gravenhaagsche Hypotheek Bank	7,3	te verminderen met toeneming van staats-obligaties en grootboeken ad	26,4
	11,3	en toeneming van obligaties en leningen aan gemeenten, provincies en schoolbesturen ad	0,6
Bedrijfsleven:			23,7
Obligaties	1,7 ¹⁾		
Leningen op schuldbek.	31,2		
Aandelen	2,6 ²⁾		
Deelneming Ned. Particip. Mij	1,0		
	36,5		
Polisbeleningen	1,0		
Toeneming	+ 50,2		
Afneming	- 23,7		
Saldo toeneming der beleggingen	+ 26,5		

Waaronder:

¹⁾ f 1,8 mln 3½ pCt Obligaties Philips; hiertegenover staat enige afneming der buitenlandse obligaties.

²⁾ f 1,9 mln 6 pCt pref. aandelen Philips.

De toeneming van de leningen op schuldbekentenis aan het bedrijfsleven mag wel zeer opvallend worden genoemd.

In vroeger jaren zijn de onderhandse leningen aan overheidsinstellingen als gemeenten, waterschappen, schoolbesturen enz. een zeer belangrijke post geworden onder de beleggingen van de levensverzekeringmaatschappijen. De reden, waarom deze leningen, ondanks hun incurante karakter, zo in trek kwamen was gelegen in de verschillende voordelen, die zij boven obligaties boden: lagere kosten, minder administratieve besommingen en vooral ook het balanstechische voordeel, dat er geen beursnotering was, en zij dus ook bij stijgende rentestand à pari op de balans konden worden opgenomen, en geen koersverliezen tot uiting kwamen.

Thans heeft, in een verloop van twee jaren, bij de „Nederlanden van 1845” de onderhandse lening aan het bedrijfsleven, die aan de Overheid verre overvleugeld. Deze ontwikkeling is uitvloeisel van de gedachte, dat er een taak ligt op het gebied van de financiering van het bedrijfsleven.

Het aantal dezer leningen in portefeuille, bedroeg op 31 December 1948 29. De overgrote meerderheid hiervan is gedekt door een zakelijke zekerheid, enkele door borgstelling. De betreffende ondernemingen zijn in zeer uiteenlopende bedrijfstakken werkzaam, zodat het risico is verspreid. Naar hun grootte zijn de leningen als volgt in te delen:

- 1 lening groot f 11,3 mln (aan Mekog)
 - 1 lening groot f 9,9 mln (aan Petroleum Mij Moeara Enim)
 - 6 leningen tussen f 1 mln en f 3 mln; gemiddelde grootte f 1,75 mln.
 - 21 leningen tussen f 0,095 en f 1 mln; gemiddelde grootte f 0,4 mln
- De indeling naar rentevoet is de volgende:

TABEL IV.

Rentevoet pCt	Aantal leningen	Totaal bedrag × f 1 mln	Maximum looptijd ¹⁾
3½	1	2,5	12
3½	11	27,2	25
3½	8	1,9	14
4	12	6,7	15
4½	1	0,3	10
4½	1	-1,6	20
gem. 3,62			gem. 21½ jaar

¹⁾ Gewogen gemiddelde van de maximum looptijden der afzonderlijke leningen.

De gemiddelde rente hierop ad 3,62 pCt ligt aanmerkelijk boven de in 1948 gemaakte gemiddelde rente op alle beleggingen ad 3,28 pCt en op effecten ad 3,22 pCt, en nog meer boven de gemiddelde rentevoet gebezigd bij de berekening van de premiereserve, welke rente 3,09 pCt bedroeg. Bovendien hebben wij reden om aan te nemen, dat aan het overgrote deel der 3½ pCt leningen de staffel-clausule is verbonden, zodat het bovengenoemde percentage van 3,62 pCt in werkelijkheid hoger ligt.

Bij obligatie- en onderhandse leningen ziet men in tijden, dat het gevoel bestaat, dat de rentestand laag is, vaak, dat een hoger rentetype gepaard gaat met een langere looptijd. Bij de hier besproken onderhandse leningen was dit niet het geval, zoals uit bovenstaande cijfers blijkt, indien men de looptijden van de 3½ pCt en de 4 pCt leningen vergelijkt. Behalve met het hierboven vermelde omtrent de staffelrente der 3½ pCt leningen houdt dit waarschijnlijk verband met nog twee omstandigheden, nl.: 1. dat de gemiddelde grootte der 3½ pCt leningen hoger ligt dan die van de 4 pCt leningen en dat ook de betreffende ondernemingen over het algemeen groter zijn. Dit betekent, dat hier sprake zou zijn van een risico-opslag, die groter wordt naarmate de ondernemingen kleiner zijn; 2. moet er rekening mee worden gehouden, dat de meeste 4 pCt leningen van 1948 dateren en de meeste 3½ pCt leningen van 1947, zodat de stijging van de rentevoet hierbij een rol kan hebben gespeeld.

Voor de credietnemers levert een hogere rente dan 3½ pCt vermoedelijk weinig bezwaren op. Deze rente is betrekkelijk gering in verhouding tot de totale kosten en voorts neemt de fiscus van elk pCt rente toch 0,4 voor zijn rekening.

Voor de geldgever zou een hogere rentevergoeding echter zeer zijn toe te juichen, niet omdat deze nodig zou zijn voor het vormen van de premiereserve, want daarvoor is zij ruim voldoende, maar teneinde risico's op de beleggingen te dekken.

Hoe goed ook de debiteur en hoe groot ook de dekking van het crediet, bij een industrieel crediet worden nu eenmaal onvermijdelijk risico's gelopen en men mag er niet à priori van uitgaan, dat alle teleurstellingen kunnen worden vermeden door een voorzichtige en weloverwogen selectie bij het toestaan der credieten. Dit vraagstuk zal van steeds grotere betekenis worden, naarmate men de credietverlening meer ten goede doet komen aan een groot aantal middelgrote bedrijven, hetwelk voor de ontwikkeling van de industriële groei in ons land van zo grote betekenis zou zijn.

(Wij willen hier niet ingaan op de keerzijde van de me-

daille: het gevaar voor de industriële ondernemingen bij onvoldoende stabiliteit in de conjunctuur, waardoor vaste rentelasten groot gevaar kunnen opleveren).

Het lijkt derhalve zeer gewenst; dat bij industriële creditverlening in het algemeen een voldoende opslag op het normale rentepercentage wordt gelegd, welke moet dienen voor het vormen van reserves ter dekking van het inhaerente risico.

Hierbij kan worden gewezen op het voorbeeld van de Herstelbank. Zoals bekend is, brengt deze een rente van $4\frac{1}{2}$ pCt in rekening, waarboven zij nog een zeker aandeel uit de winst eist. Op een dergelijke wijze kan zonder grote bezwaren van de kant van de industrie veel worden bereikt. Het zou zeker overweging waard zijn voor de Overheid om mede te werken tot het beter op gang brengen van de creditverlening aan het bedrijfsleven door de institutionele beleggers, door het in zekere mate fiscaal vrij laten van bovengenoemde reserves, hetgeen dus zou willen zeggen, dat zij als verplichting op de fiscale balansen zouden kunnen worden opgenomen.

Uit het jaarverslag van de „Nederlanden van 1845” blijkt overigens, dat er wel degelijk aandacht is besteed aan de voorziening voor mogelijke risico's. Aan de Reserve geldbelegging is toegevoegd f 0,5 mln uit de winst van 1948, waarbij ongetwijfeld zal zijn gedacht aan het reeds thans treffen van voorzieningen tegen eventuele latere tegenvallers, ook op het gebied van de industrie-financiering.

J. BRANDS.
J. C. BREZET.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Ook in de afgelopen week kwam in de situatie op de geldmarkt vrijwel geen verandering. Door het op ruime schaal vervallen van schatkistpromessen en de voortgaande terugvloeiing van bankbiljetten naar de banken kwamen vrijwel geen liquiditeitsproblemen bij de geldmarktinstellingen voor, en beperkten zij zich tot het afnemen van jaarpapier of schatkistbiljetten bij de Agent van het Ministerie van Financiën, voor zover hun kaspositie daartoe aanleiding gaf. De omzetten op de geldmarkt waren dan ook uiterst gering, waardoor ook in de marktnoteringen vrijwel geen verandering kwam. September- t/m Februari-papier noteerde practisch $1\frac{5}{16}$ pCt, Maart- en Aprilpromessen $1\frac{3}{8}$ pCt, terwijl Meispapier tegen $1\frac{7}{16}$ pCt was aangeboden. Callgeld noteerde onveranderd $\frac{3}{4}$ pCt, op welk niveau niet alle aanbod plaatsing kon vinden. De discounthandelaren nemen blijkbaar een zekere voorzichtigheid in acht bij het financieren van hun portefeuille met callgelden, waarschijnlijk met het oog op de verwachte geldmarktverkrapping bij de maandultimo en gedurende de maand Juli.

De staatsfondsenmarkt gaf in de afgelopen week geringe koersveranderingen te zien. Over het algemeen was er een licht dalende tendentie, zoals voor de $3-3\frac{1}{2}$ pCt 1947, welke van 98 pCt tot $97\frac{15}{16}$ pCt daalde, en voor de $2\frac{1}{2}$ pCt N.W.S., die van $80\frac{7}{8}$ pCt tot $80\frac{11}{16}$ pCt in koers verminderde. In tegenstelling hiermede stegen de 3 pCt inschrijvingen Grootboek 1946 met $\frac{3}{16}$ pCt tot 98 pCt. Het renteniveau is reeds geruime tijd practisch op de thans bereikte hoogte; weliswaar genieten de meeste staatsobligaties de steun, dat zij tegen gefixeerde koersen voor belastingbetalingen kunnen worden gebruikt, doch de geringe koersmutaties wijzen er op, dat het rentepeil onder de thans vigerende maatregelen en overige omstandigheden practisch is gestabiliseerd.

De aandelenkoersen vertoonden over het algemeen een lichte stijging. Deze was vooral bij de internationaal georiënteerde fondsen waar te nemen, zodat blijkbaar de devaluatievrees nog altijd invloed uitoefent.

Ook de Indonesische fondsen konden over het algemeen een lichte koerswinst boeken. Politieke factoren spelen

hierbij uiteraard een zeer belangrijke rol. In het huidige koersniveau zijn blijkbaar reeds zoveel slechte kansen verdisconteerd, dat overwegingen van economische aard, zoals de algemene prijsdaling voor wereldgrondstoffen, nauwelijks meer invloed kunnen uitoefenen.

De gebruikelijke koerstabel, welke hieronder is opgenomen, verschaft omtrent het koersverloop in de afgelopen week enig inzicht.

	17 Juni 1949	24 Juni 1949
A.K.U.	164 $\frac{1}{2}$	169
v. Berkel's Patent	108 $\frac{1}{2}$	109
Lever Bros. Unilever C. v. A.	255	262
Philips G..b. v. A.	229 $\frac{1}{4}$	231 $\frac{1}{4}$
Koninklijke Petroleum	295	299 $\frac{1}{4}$
H.A.L.	147 $\frac{1}{2}$	144 $\frac{3}{4}$
N.S.U.	160	161 $\frac{1}{4}$
H.V.A.	153	158
Deli Mij. C. v. A.	148	150 $\frac{1}{4}$
Amsterdam Rubber	136	135 $\frac{1}{2}$
Internatio	180	186 $\frac{1}{2}$

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data.	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoed bij corresp. in het buitenland en buitenlandse bankrekeningmiddelen	Voorschotten in rek.ort (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.186	153.109	2.744.151
16 Mei '49	445.640	136.574	167.033	145.102	2.958.671
23 Mei '49	445.856	136.264	163.855	141.758	2.950.911
30 Mei '49	445.993	155.026	182.266	151.826	3.005.411
7 Juni '49	446.174	158.384	192.311	146.190	2.993.179
13 Juni '49	446.325	169.645	195.475	145.686	2.962.149
20 Juni '49	446.654	189.440	208.391	142.390	2.941.523
27 Juni '49	446.823	187.469	184.077	149.913	2.970.699

Saldi in rekening courant

Data	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblokkeerde saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreemde banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46						
16 Mei '49	65.733	293.362	3.758	38.548	387.782	404.454
23 Mei '49	62.693	293.362	3.723	49.230	358.890	531.676
30 Mei '49	52.818	293.362	2.973	34.635	365.120	543.186
7 Juni '49	91.827	293.362	2.952	43.477	380.189	525.400
13 Juni '49	142.306	293.362	2.561	52.512	400.930	509.851
20 Juni '49	132.056	293.362	2.523	64.893	407.592	550.009
27 Juni '49	181.255	378.500	2.517	59.845	391.889	389.994

ZWEDSE RIJKS BANK.

(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldi buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staats-schuld
	Goud	Over-waarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1946	839	532	1.544	504	284	94	182
23 Mei 1949	175	111	2.947	261	234	—	120
31 Mei 1949	157	100	3.066	266	257	—	120
7 Juni 1949	157	99	3.063	289	244	—	120

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's					Regularisatie-rekening
		Direct opvraagbaar			45 dagen	Buiten-landse banken	
		Totaal	Staat	Banken			
31 Dec. 1946	2.877	875	706	94	280	174	7
23 Mei 1949	2.748	841	548	220	217	194	8
31 Mei 1949	2.906	802	572	148	222	186	8
7 Juni 1949	2.831	856	557	222	228	181	8

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 27 Juni 1949.

Activa.			
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f —) Bijbank —) Agentsch. —)	f —))
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4 ^e , van de Bankwet 1948)		f —)
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		f 1.800.000.000,—)
Voorschotten in rek.-crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 140.025.696,02 ²⁾ Bijbank „ 634.925,67 Agentsch. „ 9.252.222,98)
Op effecten enz.	f 149.912.844,67)
Op goederen en celen	„ 149.306.226,46 ¹⁾ „ 606.618,21	f 149.912.844,67 ¹⁾)
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)		f —)
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		f 1.500.000.000,—)
Munt en muntmateriaal)
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 439.125.434,25)
Zilveren munt enz.	„ 7.697.290,19	f 446.822.724,44)
Papier op het buitenland	f 187.468.500,—)
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	„ 178.807.153,50)
Buitenlandse betaal-middelen	„ 5.269.930,38	f 371.545.583,88)
Vorderingen in gulden op vreemde circulatie-banken en soortgelijke instellingen		„ 260.400.782,35)
Belegging van kapitaal, reserves, pensioen-fonds en voorzieningsfonds		„ 120.839.057,55)
Gebouwen en inventaris		„ 2.000.000,—)
Diverse rekeningen		„ 123.430.837,21)
		f 4.774.951.830,10)
Passiva.			
Kapitaal	f 20.000.000,—)
Reservefonds	„ 15.333.335,71)
Bijzondere reserves	„ 61.674.999,18)
Pensioenfondsen	„ 22.585.191,—)
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	„ 1.499.667,79)
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	„ 77.980.090,—)
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	„ 2.970.698.525,—)
Bankassigaties in omloop	„ 57.258,21)
Rekening-courant saldo's)
's Rijks Schatkist	f 181.254.691,28)
's Rijks Schatkist bijzondere rekening	„ 378.500.364,03)
Geblokkeerde saldo's	„ 2.516.852,64)
Saldo's van banken in Nederland	„ 59.844.690,60)
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 391.889.053,81)
Andere vrije saldo's	„ 389.994.397,35)
		f 1.404.000.049,71)
Crediteuren in vreemde geldsoort	„ 62.635.254,04)
Diverse rekeningen	„ 138.487.459,46)
		f 4.774.951.830,10)

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —

²⁾ Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) „ 36.894.550,—
Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten „ 135.493.562,—

Beschikbare krachten

Economisch Doctorandus

met meerdere jaren praktijkervaring, zag zich gaarne geplaatst als assistent van de directie, secretaris van een organisatie of iets dergelijks. Spoedige indiensttreding is mogelijk. Br. onder no. ESB 1146 bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Gepensionneerd Zeeofficier, 53 jaar, **ZOEKT** een hem passende **BETREKKING**. Br. onder no. ESB 1444, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

ECONOMISCH DOCTORANDUS

29 jaar, enige jaren ervaring op het gebied van arbeidskwesties, wenst v. werkk. te veranderen (ook buitenl.) Br. onder no. ESB 1448 bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

M
Leipziger
Messe
Seit 700 Jahren
universal u. international

ADVERTEER

30. August bis
4. Sept. 1949

IN

DIT BLAD

Alle inlichtingen omtrent
bezoek en expositie verstrekt
de Nederlandse Kamer van
Koophandel voor Duitsland,
van de Spiegelstraat 18,
Den Haag.

Vacatures

GEMEENTE ARNHEM.

Aan de Sociografische afdeling ter gemeentesecretarie van ARNHEM kan worden geplaatst een ambtenaar in de rang van

Commies

(salarisgrenzen f 3420.— tot f 4500.—). Het bezit van het diploma Statistiek-B. is vereist, terwijl ervaring in werkzaamheden als aan deze afdeling of aan statistische bureaux in openbare dienst verricht, tot aanbeveling strekt.

Sollicitaties te richten aan Burgemeester en Wethouders en in te zenden binnen 10 dagen na verschijning van dit blad.

Persoonlijk bezoek alléén na oproeping.

Bij grote instelling bestaat gelegenheid tot plaatsing van

Accountants

(Lid Niva of Vaga) en

Adjunct-accountants

Voor de adjunct-accountants wordt verlangd een gevorderde accountancy-studie, resp. het bezit van de acte H.O. Handelswetenschappen (of M.O. K XII), of het Staatspractijkdiploma.

Interessante werkring met veelzijdig karakter. Voor bekwame en actieve krachten gunstige perspectieven.

Sollicitaties met duidelijke vermelding van genoten opleiding, verworven diploma's en een beknopt overzicht van eerder opgedane ervaring, onder no. ESB. 1445, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

VAN DER HEEM N.V.

gevestigd te 's Gravenhage

INTRODUCTIE

ter beurze van Amsterdam van

f 2.500.000.— gewone aandelen

waarvan reeds f 500.000.- aandelen op inschrijvingsvoorwaarden zijn geplaatst, in stukken van f 1000.- aan toonder, delende voor de helft in de resultaten over het boekjaar 1949 en ten volle delende in de resultaten over volgende boekjaren.

Ondergetekenden berichten, dat de **INSCHRIJVING** op f 2.000.000.- aandelen van bovenvermelde introductie zal zijn opengesteld

tot de koers van **145 pCt.**

op MAANDAG 4 JULI 1949

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur, bij hare kantoren te **Rotterdam**, te **Amsterdam** en te **'s Gravenhage**, op de voorwaarden van het prospectus dd. 23 Juni 1949. Prospectussen, inschrijvingsbiljetten en, in beperkt aantal, exemplaren van de statuten der Vennootschap, zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

ROTTERDAMSCH E BANK N.V.
NEDERLANDSCHE
HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

Vacatures

Textielgroothandelsonderneming,
gevestigd te Amsterdam, zoekt:

SECRETARIS VAN DE DIRECTIE

met ervaring in de import, export en transitohandel, bij voorkeur ook op textielgebied.

Vereist worden: een zeer ruime alg. ontwikkeling (min. eindexamen Gymn. of H.B.S. 5 j. c.), beheersing van de moderne talen in woord en geschrift, tact, representativiteit.

Aangeboden wordt: een zelfstandige, veelzijdige werkring tegen een aanvangssalaris van f 5000.- per jaar. Bij gebleken geschiktheid wordt belangrijke promotie in het vooruitzicht gesteld.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties met opgave leeftijd, opleiding, ervaring, enz. welke met discretie zullen worden behandeld, te richten onder no. S 3015 aan:

ALGEMEEN PSYCHOLOGISCH LABORATORIUM,
Herengracht 435 - Amsterdam-C.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

DEVIEZENBANK

Hoofdkantoor: Amsterdam,
Vijzelstraat 32

Meer dan 100 kantoren in Nederland,
Azië en Noord-Afrika.
Londen New York

VOORLICHTING OP FINANCIËL
EN ECONOMISCH GEBIED

UITVOERING
VAN ALLE BANK- EN EFFECTENZAKEN

Annonces voor het volgend nummer

dienen uiterlijk Maandag 4 Juli a.s. in het bezit te zijn van de administratie, Lange Haven 141, Schiedam

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar; voor België/Luxemburg Belg. francs 465 per jaar, te voldoen door storting bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0.40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare Krachten” f 0.60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.